

Professorsinstallation

LUNDS UNIVERSITET | AULAN | 6 OKTOBER 2017 KL 16.00

Denna broschyr finns på inställands institutioner och kan också beställas från sektionen Kommunikation, tel 046-222 70 10,
e-post info@kommunikation.lu.se. Broschyren finns även på www.lu.se/om-universitetet/akademiska-hogtider/professorsinstallationer
Produktion Sektionen Kommunikation och Media-Tryck, Lunds universitet
Foto Kennet Ruona
Tryck Media-Tryck, Lunds universitet, september 2017, 900 ex.
Papper Scandia 2000 White 150 gr

Förord

Välkommen till den högtidliga professorsinstallationen 2017. Idag installeras 25 professorer vid Lunds universitet. Det är en stor ära och en glädje att välkomna våra nyblivna professorer till den högsta läraranställningen vid universitetet.

För att ta sig hit krävs både briljans och uthållighet – förmågan att se det möjliga i det omöjliga. Och många timmars arbete. Professorerna är universitetets främsta företrädare, både i mötet med studenterna och gentemot omvärlden. Det professorer väljer att sätta ljus på blir synligt. Därför hoppas jag att våra nya professorer kommer att belysa samtidens frågor genom att delta i samhällsdebatten. Orsakssamband ska lyftas fram, även om de inte alltid är bekväma.

Professorer har också glädjen att undervisa våra studenter. Genom att utbilda morgondagens beslutsfattare bidrar vi till att forma framtidens samhälle. Men i mötet med studenterna finns också möjligheter för läraren att förändras. Unga generationer ser nya saker och kommer med nya perspektiv på gamla problem. Den kloka professorn behåller därför ett lärande förhållningssätt i sin undervisning, precis som i sin forskning. Utbildning och forskning ska vara sammanflätade.

Att vara kunskapens främsta företrädare är ett ansvar. Ofta är ansvaret lätt att bära – både forskning och utbildning är kreativa arbetsfält. Det akademiska systemet rymmer stor professionell frihet. Friheten är en förutsättning för god vetenskaplig och pedagogisk verksamhet. Men ansvaret har en allvarigare sida och friheten ska användas med aktsamhet. God etik i utbildning och forskning byggs i bra kollegiala strukturer. Etikens praktik skapas i vardagen och i samtal kollegor emellan. Därför är en arbetsmiljö med tid till diskussioner och engagemang för kollegornas verksamhet avgörande. Därför är jämställda arbetsplatser med högt i tak viktiga. Därför är mod, men också ödmjukhet och medmänsklighet avgörande. Vi är varandras arbetsmiljö. Även här har en professor extra stor lyskraft och därför stora möjligheter att bidra till goda arbetslag.

Den här högtiden är till för att hedra universitetets nyblivna professorer. Jag vill gratulera till utmärkta prestationer och välkomna våra nyblivna professorer.

Torbjörn von Schantz
Rektor

Gemensam installation av

professorn i global hälsa Anette Agardh	6	professorn i experimentell patologi med inriktning mot tumörbiologi Jenny L Persson	14
professorn i fysiologi med inriktning mot farmakologi Maria Björkqvist	7	professorn i reproduktiv, perinatal och sexuell hälsa Christine Rubertsson	15
professorn i neurologi med särskild inriktning mot minnesforskning Oskar Hansson	8	professorn i kirurgi Lisa Rydén	16
professorn i beroendemedicin särskilt spelberoende Anders Håkansson	9	professorn i evolutionsbiologi Bengt Hansson	17
professorn i molekylärmedicin med inriktning mot hematologi och stamcellsbiologi Jonas Larsson	10	professorn i astronomi med inriktning mot exoplaneter Anders Johansen	18
professorn i experimentell patologi med inriktning mot human tumörimmunologi Karin Leandersson	11	professorn i kvartärgeologi med inriktning mot maringeologi Helena L. Filipsson	19
professorn i diabetesforskning Charlotte Ling	12	professorn i fysikalisk kemi med inriktning mot biokolloider studerade med spridningsmetoder Anna Stradner	20
professorn i neurokirurgi Niklas Marklund	13	professorn i evolutionsbiologi Tobias Uller	21

professorn i systematisk biologi
Niklas Wahlberg 22

professorn i kemisk fysik med inriktning mot
 ultrasnabb spektroskopi på kemiska reaktioner och
 nya material för solenergiomvandling
Arkady Yartsev 23

professorn i mekanik
Aylin Ahadi 24

professorn i hållbart företagande - för en omställning
 till ett koldioxidsnålt och resurseffektivt samhälle
Nancy Bocken 25

professorn i förbränningsfysik med inriktning mot
 laserdiagnostik
Joakim Bood 26

professorn i ergonomi och aerosolteknologi
Anders Gudmundsson 27

professorn i kemiteknik med inriktning mot
 separationsprocessen
Frank Lipnizki 28

professorn i atomfysik med inriktning mot
 attosekundfysik
Johan Mauritsson 29

professorn i hållbar stadsutveckling - för en
 omställning till ett koldioxidsnålt och resurseffektivt
 samhälle
Jenny Palm 30

Sexuell hälsa: en rättighet – ett globalt perspektiv

Jag är född 1957 i Malmö och växte upp i Skåne och en tid i Addis Abeba, Etiopien. Efter barnmorskeexamen 1985 började jag arbeta på förlossningen och senare på ungdomsmottagningen i Lund. Under perioder har jag även arbetat för Sida och WHO i Afrika och Asien.

År 2001 anställdes jag på Institutionen för kliniska vetenskaper i Malmö vid Lunds universitet och disputerade 2010 på en avhandling med fokus på sexuellt riskbeteende bland ungdomar i Uganda. I april 2017 utnämndes jag till professor i global hälsa vid Lunds universitet. För närvarande undervisar jag på läkarprogrammet och masterprogrammet i folkhälsovetenskap och leder även ett internationellt utbildningsprogram i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Jag är gift med Peter och vi har fyra barn, Niklas, Johan, Camilla och Charlotte.

God sexuell och reproduktiv hälsa är en viktig förutsättning för människors välbefinnande och i vidare bemärkelse också avgörande för en hållbar samhällsutveckling. Att själv kunna bestämma över sin egen sexualitet och reproduktion, sin egen kropp och vem eller vilka man vill ha sex med, är en grundläggande mänsklig rättighet. Att sexualitet och reproduktion ska vara fria från tvång och våld, diskriminering, förtryck och stigmatisering, i värsta fall kriminalisering, utgör en av vår tids viktigaste utmaningar.

Sexualitet är en mångfacetterad fråga som har varit kontroversiell världen över i alla tider. Det är först på senare tid som vi har börjat närma oss de bakomliggande orsakerna till globala skillnader i förutsättningarna för sexuella rättigheter.

Min forskning syftar till att ta fram underlag för ökad kunskap om och förståelse för sexuellt beteende och rättigheter bland unga och utsatta grupper – migranter, homosexuella och personer som säljer sex – i Uganda, Tanzania, Etiopien, Kina och Indien men även i Sverige. Fokus i min forskning ligger på ohälsa i bred bemärkelse, sexuellt överförbara sjukdomar, sexuellt våld och sexuellt tvång. En del av forskningen är inriktad mot att utveckla och utvärdera olika insatser medan ett nytt projekt fokuserar på kapacitetsutveckling inom området sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Det har varit lärorikt och en stor förmån för mig att ha fått samarbeta med forskare, hälsopersonal och myndigheter i Afrika och Asien. Det är med optimism och framtidstro som jag och mitt forskningsteam ser fram emot att fortsätta detta viktiga arbete tillsammans med dessa samarbetspartners.

Det som händer i kroppen påverkar hjärnan

Huntingtons sjukdom är en ärftlig nervdegenerativ sjukdom, som vanligtvis debuterar mitt i livet. Patienter drabbas av ofrivilliga rörelser, minnessvårigheter och personlighetsförändringar. I dagsläget finns ingen behandling. Orsaken till Huntingtons sjukdom är en muterad gen. Denna gen och det protein den ger upphov till, finns uttryckt i alla kroppens celler och påverkar inte enbart hjärnans nervceller. Patienter får, förutom de symptom som är kopplade till nervcellsöd, också en högre energiomsättning, förlorar vikt och muskelmassa. Varför patienter minskar i vikt är inte känt, men intressant är att patienter med ett högre BMI (body mass index) har visats ha ett långsammare sjukdomsförlopp.

Vår ämnesomsättning styrs och påverkas av många organ i kroppen. Hjärnan får signaler från hormonproducerande organ och vävnader såsom fettväv och skelettmuskulatur. Våra experimentella studier visar på förändringar i flera organ, som har en viktig funktion i energiomsättningen, vid Huntingtons sjukdom, och förändringarna leder till en högre ämnesomsättning tidigt i sjukdomsprocessen. Vår hypotes är att det går att göra sjukdomsförloppet vid Huntingtons sjukdom långsammare genom att sänka ämnesomsättningen. Genom att använda vävnad i kroppen som modellsystem för att studera sjukdomsrelaterade processer vid Huntingtons sjukdom, utvärderar vi nya behandlingsstrategier med syfte att påverka ämnesomsättning, och därmed sjukdomsförloppet.

I mitt arbete som professor i fysiologi, med inriktning mot farmakologi, vill jag bedriva forskning som i framtiden kommer hjälpa de som drabbas av Huntingtons sjukdom med nya behandlingar.

Jag föddes i Lund år 1970. Efter gymnasiet i Kalmar studerade jag biokemi, och mina studier avslutades med ett examensarbete vid den dåvarande farmakologiska institutionen vid Lunds universitet.

Jag fortsatte där mina doktorandstudier och disputerade i farmakologi 2002. Jag blev docent 2006 och etablerade min forskargrupp i Lund. 2013 fick jag en tjänst som universitetslektor i fysiologi/farmakologi och i juni 2017 blev jag professor i fysiologi, med inriktning mot farmakologi.

Parallellt med forskningen har jag engagerat mig i undervisningen på läkarprogrammet vid Medicinska fakulteten.

Alzheimers och Parkinsons sjukdomar – diagnostik och behandling

Jag föddes 1975 i Lund, och började på läkarprogrammet 1994. År 1997 gick jag på Lunds biomedicinska forskarskola, och tre år senare disputerade jag i ämnet neurobiologi med fokus på Parkinsons och Huntingtons sjukdomar.

Jag avslutade de kliniska terminerna på läkarprogrammet 2005. Parallellt med detta påbörjade jag mer kliniskt inriktad forskning om Alzheimers och Parkinsons sjukdomar, vilket jag fortsatt med sedan dess.

Jag blev docent i neurovetenskap 2008 under min specialisttjänstgöring i neurologi. År 2012 blev jag överläkare i neurologi och började arbeta kliniskt på Minneskliniken.

Jag befordrades till professor i neurologi i maj 2017.

Jag är gift med Linnea Jeschke, och vi har en son, David.

Alzheimers och Parkinsons sjukdomar är folksjukdomar som redan idag kostar samhället enorma resurser i lidande och pengar. I takt med att vi lever längre kommer förekomsten av dessa sjukdomar dessutom att öka dramatiskt i världen. Genom forskning vet vi att förändringarna i hjärnan vid dessa sjukdomar uppstår 10-20 år innan de drabbade upplever några tydliga symtom. Med träffsäkra diagnostiska verktyg skulle vi därför kunna sätta in symptomatisk vård i ett tidigare skede, samtidigt som dörren öppnas för att utveckla nya behandlingar som angriper sjukdomen innan hjärncellerna hunnit ta för stor skada.

Diagnostiken idag försvåras av att sjukdomarnas tidiga symtom överlappar med andra liknande sjukdomar. Min forskning fokuserar därför på att utveckla diagnostiska metoder med hjälp av vilka man tidigt kan upptäcka Alzheimers och Parkinsons sjukdomar. Detta skulle minska samhällsburden och öka livskvaliteten för drabbade individer genom att påskynda symptomatisk behandling, undvika onödiga undersökningar och skapa trygghet för patienterna.

Min forskargrupp har varit med och utvecklat mycket exakta markörer för Alzheimers sjukdom, vilka kan mätas i ryggvätska. Resultaten har redan bidragit till förbättrad diagnostik av Alzheimers sjukdom på många kliniker runt om i världen. Vidare möjliggör dessa markörer testning av nya lovande läkemedel betydligt tidigare i sjukdomsförloppet, innan nervcellsskadan är allvarlig och irreversibel.

Djurmodeller för Alzheimers och Parkinsons sjukdomar reflekterar idag inte de bakomliggande sjukdomsmekanismerna hos människor på ett helt adekvat sätt. Därför fokuserar min forskargrupp på att studera människor som drabbats av dessa sjukdomar med den tydliga målsättningen att kartlägga de tidigaste förändringarna i hjärnan för att kunna utveckla nya och effektiva behandlingar.

När hjärnan fastnar i beroende

Beroende av alkohol, droger och spel fascinerar och väcker frågor hos många. Vad händer i hjärnan när man blir beroende? Vad kan man egentligen bli beroende av? Hur behandlar vi beroende och hur kan vi göra det bättre?

Beroende av spel om pengar har länge varit eftersatt i den medicinska forskarvärlden, trots att tillståndet är både vanligt och allvarligt. De senaste åren har inneburit en ökad uppmärksamhet för spelberoende som ett sjukdomstillstånd som kräver förebyggande arbete, tidig upptäckt och evidensbaserad och multidisciplinär behandling. Spelberoende är ett tillstånd som är nära förknippat med psykisk ohälsa, svåra sociala, ekonomiska och medicinska konsekvenser för både spelare och anhöriga och för samhället. Samtidigt är spelberoende ett behandlingsbart tillstånd. Vår forskargrupp arbetar med att bättre förstå beroendeutvecklingen vid spel om pengar, varför särskilda riskgrupper drabbas och hur samhället kan bli bättre på att förebygga och upptäcka problematiskt spelande.

Som forskare arbetar vi nära – ofta mitt i – det vardagliga patientarbetet och den nära dialogen är väsentlig. På den regionala spelberoendemottagningen i Malmö, där jag är chef, lär vi oss mycket av patienter och anhöriga, liksom i dialogen med andra samhällsfunktioner som möter beroendesjukdomar; det kan vara kommun, kriminalvård, skola och patientföreningar. Att arbeta med beroendesjukdomar är att arbeta med den mänskliga hjärnan men i en samhällelig kontext.

Beroendesjukdomar är svåra tillstånd med betydande konsekvenser och behoven är stora. Ändå är det ett arbete som inger hopp. Kunskapsutvecklingen på området är stor, och forskningen kan åstadkomma stora förändringar i hur vård och samhälle förebygger, hittar och behandlar beroende.

Jag är född 1978 i Malmö och växte upp i Ystad. Under läkarutbildningen väcktes mitt intresse för beroendesjukdomar. Samtidigt med läkarexamen 2006 inleddes mitt avhandlingsarbete i samarbete med Beroendecentrum i Malmö. Jag disputerade 2009 på en avhandling om narkotika och svensk kriminalvård. Efter disputation har jag parallellt med kliniskt arbete på Beroendecentrum, där vi behandlar personer med beroende av alkohol, narkotika, läkemedel och spel om pengar, byggt upp min egen forskargrupp inom beroendemedicin. Sedan 1 december 2016 är jag professor i beroendemedicin med särskild inriktning på spelberoende.

Jag är gift med Cecilia och vi bor i Bjärred med våra två döttrar, Nora och Ella. Utanför arbetet njuter jag av livet med familjen, av fritidshuset, långdistanslöpning och längdskidåkning.

Hur förökar sig stamceller?

Jag föddes i Malmö 1971 och har tillbringat större delen av min uppväxt i Lund. Jag studerade till läkare vid Lunds universitet och började parallellt med läkarstudierna att forska om blodbildning hos professor Stefan Karlsson, som jag också disputerade för 2002.

Åren 2004-2006 tillbringade jag i USA som postdoktor vid Harvard Medical School i Boston, där jag grundlade mycket av den forskning om blodets stamceller som jag sedan 2007 bedriver med min egen forskargrupp vid Stamcellscentrum i Lund. Jag blev docent 2009 och utsågs till professor i molekylärmedicin 2016.

Jag är gift med Nina och vi bor i Lund med våra två döttrar Sofia och Johanna.

Jag forskar inom området stamceller och regenerativ medicin. Det är ett område som har fått mycket uppmärksamhet på senare år tack vare flera vetenskapliga genombrott och de stora kliniska förhoppningar som knyts till stamceller. Stamceller kan under mikroskopet se sig små och obetydliga men besitter en enorm potential som vi försöker lära oss att tygla på rätt sätt.

Min egen forskning handlar specifikt om blodets stamceller. Det är celler som finns i vår benmärg i ett mycket litet antal och som ger upphov till mer än hundra miljarder nya blodkroppar varje dag, livet ut. Transplantation av blodstamceller är en livräddande åtgärd för många patienter med blodcancer (leukemi) och gör att blodsystemet kan nybildas efter cellgiftsbehandlingar. Dessvärre kan inte alla patienter behandlas på grund av svårigheter att hitta lämpliga givare eller att antalet stamceller är för litet. Min förhoppning är att vi i framtiden ska kunna odla stamcellerna utanför kroppen och få dem att föröka sig inför en transplantation. I forskargruppen arbetar vi med att kartlägga de gener och signalvägar som styr blodstamcellernas tillväxt, och utifrån detta utvecklar vi nya och bättre odlingsbetingelser för stamcellerna. Målsättningen är att vår forskning ska leda till att fler patienter med blodcancer, och även vissa ärftliga blodsjukdomar, ska kunna få en botande behandling med hjälp av blodstamceller.

En annan viktig aspekt av vår forskning är att det finns många likheter i tillväxtregleringen mellan just stamceller och cancer-celler. Cancercellerna förökar sig dock på ett okontrollerat sätt och bildar tumörer. Det vi lär oss om vad som kontrollerar tillväxten hos stamceller kan få stor betydelse för våra möjligheter att också direkt angripa det som har gått snett hos en cancercell.

Immunförsvaret och tumörer i duell

Immunförsvaret har utvecklats för att skydda oss från främmande och skadliga ämnen. Kroppens egna celler anses inte vara främmande, men kan vid skada och celldöd framkalla liknande processer för att rensa upp och läka det skadade området. Tumörceller är kroppsegna och växtkraftiga celler, och uppfattas inte som kroppsfrämmande eller tas bort. Men immunförsvaret kan trots allt känna igen en hel del av de oönskade tumörcellerna, eftersom alla tumörceller har mutationer som borde kunna identifieras av immunförsvaret, och för att tumören växer så fort att det bildas mycket döda celler i området. Om en tumör väl etablerats går emellertid tumörcellerna lustigt nog immunologiskt obemärkta förbi. På senare tid har man förstått att en av anledningarna till detta är att tumören skickar ut signaler som bromsar de tillskyndande immuncellerna. Samma signaler stimulerar tumörtillväxt. En ond cirkel har slutits.

Min forskning handlar om hur immunförsvaret påverkas av och i sin tur påverkar tumören och dess tillväxt. Framförallt har vi inriktat oss på hur själva tillväxten av tumören kan underlättas av immuncellerna, med målet att kunna hindra detta samt främja de immunceller som inte har denna tumördrivande effekt. Ett lyckat, aktivt immunförsvar mot tumören skulle långsiktigt kunna bota en patient med tumörsjukdom, då detta leder till en aktiv anti-tumörimmunitet.

Jag arbetar med celler från människor för att bäst efterlikna den biologiska processen hos patienter. Kombinationen av kunskap från basal immunologi på molekylär nivå och utbytet med det kliniska kunnandet, gör det möjligt att ställa nya frågor på en ny detaljnivå. Det är med stor nyfikenhet och optimism som jag ser fram emot de framtida upptäckterna inom mitt eget område human tumörimmunologi.

Jag föddes 1972 i Lund. År 1997 tog jag en magisterexamen i biokemi samt en kandidatexamen i biologi vid Lunds universitet. Året som följde deltog jag i Biomedicinska forskarskolan.

Jag disputerade inom ämnesområdet immunologi 2002. Efter det valde jag att bedriva postdoktorsforskning på ett för mig helt nytt ämne, nämligen cancer. Målet var att starta en forskargrupp med inriktningen tumörimmunologi, vilket jag gjorde efter att ha blivit docent 2007. År 2008 fick jag en vetenskapsrådstjänst som forskarassistent, och 2012 fick jag Vetenskapsrådets bidrag till framstående yngre forskare. 2015 blev jag universitetslektor i tumörimmunologi.

Jag arbetar framförallt med celler från människa, och därför installeras jag nu som professor inom ämnet human tumörimmunologi.

Livsstilen påverkar våra gener

Jag föddes 1969 i Göteborg. 1988 påbörjade jag studier vid Lunds tekniska högskola. Därefter arbetade jag som civilingenjör i Australien. Där väcktes mitt intresse för forskning i endokrinologi. Jag disputerade 2002 vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Som postdoktor vid Lunds universitet blev jag även intresserad av epigenetik. Under tolv år har min forskargrupp studerat epigenetikens betydelse för typ 2-diabetes och hur vår livsstil, såsom träning, kost och fetma, påverkar vår hälsa genom epigenetiska förändringar. Jag är professor i diabetesforskning vid Lunds universitet sedan 2016.

Jag bor i Limhamn med mina barn Isak, Max och Sonja. På fritiden åker jag skidor i Chamonix och är i Bohuslän.

Jag forskar om processerna som leder till typ 2-diabetes. Orsaken till typ 2-diabetes är en kollision mellan arv och miljö, dvs våra gener och vår livsstil. Vi kan inte ändra på våra gener, men vi kan påverka deras funktion med hjälp av hur vi lever. Mekanismerna som styr detta kallas epigenetik, epi- betyder bortom, dvs bortom generna. Epigenetik omfattar kemiska modifieringar av våra gener.

Diabetes är en stor folksjukdom. Det finns olika sorters diabetes där typ 1- och typ 2-diabetes är de mest kända. Gemensamt är att blodsockret blir för högt på grund av insulinbrist. Insulin är det hormon som gör så att näringen tas upp av kroppens celler när man äter. Med en diabetesdiagnos kommer rädslan att drabbas av folksjukdomar i form av ögonskador, njursvikt och amputation eller att dö i förtid i hjärtinfarkt eller stroke. Förutom det personliga lidandet kostar sjukdomen samhället varje år enorma summor.

Vid typ 2-diabetes tillverkar kroppen inte tillräckligt med insulin eller kan av olika anledningar inte tillgodogöra sig det. Dagens behandlingar är livsuppehållande men det finns inget botemedel.

Jag och min forskargrupp har kartlagt epigenetiska mekanismer i fettceller, i insulinproducerande betaceller och i muskel- och leverceller från personer med typ 2-diabetes och kontrollpersoner. Vi har bland annat visat att träning och kost ändrar det epigenetiska mönstret i fett- och muskelceller, vilket kan förklara varför vissa gener påverkar risken för typ 2-diabetes. Vi har även visat att man kan förutspå risken för typ 2-diabetes genom att mäta epigenetiska förändringar i blod.

Min förhoppning är att vår forskning ska leda till bättre behandlingar vid typ 2-diabetes och att man i framtiden även ska kunna förhindra sjukdomen.

Att förstå och behandla den skadade hjärnan

Hjärnans komplexitet är enorm och vår kunskap om den är ännu begränsad. Denna komplexitet medför tyvärr också en betydande känslighet och hjärnan kan lätt skadas i samband med t.ex. yttre påverkan och blödningar. Mitt primära forskningsintresse är sedan många år traumatiska hjärnskador, som kan uppstå i samband med kraftigt våld mot huvudet. Det är vanligt att patienter får kvarstående besvär, såsom minnesproblem, trötthet och personlighetsförändringar. Behandlingsmöjligheterna är i dagsläget begränsade. Hjärnan har en viss förmåga att bygga om sig efter en skada, processen kallas plasticitet, men tydligt är att hjärnans egna reparationsmekanismer är otillräckliga. I kliniska och experimentella studier har jag fokuserat på att förstå faktorer som förvärrar den akuta hjärnskadan tidigt i skadeförloppet, samt även de långtgående, kroniska konsekvenserna av skadan.

Både patienter som drabbats av ett svårt hjärntrauma och de med upprepade hjärnskakningar som kan ses inom vissa idrotter, har en ökad risk att utveckla demenssjukdomar längre fram i livet. Faktorer som är typiska för Alzheimers sjukdom har påvisats tidigt i samband med traumatiska hjärnskador i mina studier. Den hypotes jag studerar är att skador på nervcellens utskott, axonet, och den vävnadsreaktion, inflammation, som uppstår i samband med hjärnskadan, tillsammans bidrar till att skadliga processer kvarstår i hjärnan under lång tid.

De långsiktiga målen med min forskning är att utveckla behandlingar för att minska skadeutbredningen, motverka de långtgående effekterna samt underlätta och förbättra hjärnans plasticitet efter en traumatisk hjärnskada. Även om läkemedelsbehandling saknas idag tyder mycket på att vi, med hjälp av både experimentell och direkt klinisk forskning, i en nära framtid kan ha effektiva behandlingar som förbättrar livet för människor som lever med bestående konsekvenser efter traumatiska hjärnskador.

Jag föddes 1966 och växte upp i Kåge i norra Västerbotten. 1993 avlade jag läkarexamen i Umeå och specialiserade mig efter AT-tjänstgöringen till neurokirurg vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Parallellt med klinisk verksamhet inleddes mina studier av traumatiska hjärnskador som 2001 ledde till avhandlingen *The role of reactive oxygen species in traumatic brain injury*. Efter två år som postdoktor i Philadelphia i USA återvände jag till Uppsala och har sedan dess kombinerat klinisk och experimentell forskning, med fokus på akuta hjärnskador, med neurokirurgisk verksamhet.

Jag blev docent 2005 och professor i neurokirurgi vid Uppsala universitet 2015. Sedan december 2016 är jag professor i samma ämne i Lund.

Jag bor både i Uppsala, med min fru Pia och våra barn Elin och Oscar, och i Lund.

Skräddarsydd medicin mot cancerspridning

Jag föddes 1964 i Beijing i Kina. Jag bedrev min grundutbildning i Sverige och tog en doktorsexamen i molekylärgenetik vid Lunds universitet 1998. Vid Columbia University i New York tjänstgjort jag som postdoktor 1998-2000. År 2001 fick jag en tjänst som forskarassistent vid Lunds universitet, och år 2005 blev jag docent. Cancerfonden bekostade därefter en forskartjänst, och år 2015 fick jag ett lektorat vid Lunds universitet. År 2015 blev jag hedersprofessor vid University of Nottingham i Storbritannien och år 2016 professor vid Umeå universitet.

I november 2016 blev jag befordrad till professor i experimentell patologi med inriktning mot tumörbiologi vid Lunds universitet.

Jag och min man Erik och min son Marcus åka ofta till Kina och seglar mellan Malmö och Köpenhamn varje sommar.

Cancerspridning är en av de främsta dödsorsakerna i Sverige. Cancerpatienter har oftast inte märkbara symtom efter att canceren har spridit sig. En aggressiv tumör som har spridit sig svarar oftast inte på nuvarande behandlingsmetoder och förblir en stor klinisk utmaning.

Min forskning inriktas mot tumörbiologi. Forskningen kartlägger vilka molekylära mekanismer som ligger bakom utvecklingen av cancerspridning. Utifrån vävnadsprov från tumören mäter vi cancergener och deras aktiviteter i patientens tumör. Då får vi information för att kunna förutsäga om cancerpatienter har hög risk för cancerspridning och vilken behandling en patient ska ha. Vi utvecklar nya metoder för att kunna upptäcka cancerceller i blodet redan vid diagnostillfället. Jag forskar också på att ta fram skräddarsydd medicin som riktar in sig på just de felaktigheter som orsakar eller driver cancerspridning. Med våra målriktade "läkemedelskandidater" hoppas vi att framtida mediciner ska hämma cancerspridning men inte skada friska vävnader.

Jag är engagerad i frågor inom jämställdhetsarbetet i akademien. Jag deltar aktivt i internationella samarbeten inom utbildning, forskning och innovation.

Barnafödande och kvinnohälsa i fokus

Den vanligaste komplikationen under graviditet och barnafödande är psykisk ohälsa. Fokus för min forskning är vården före, i samband med och efter barnafödande. Mina forskningsfrågor utgår från mitt arbete som barnmorska. Ett svar jag fått fram är att omkring 10 procent visar depressiva symptom under graviditeten, och det påverkar anknytningen till barnet. Min fortsatta forskning handlar om hur vi på bästa sätt kan identifiera kvinnor med psykisk ohälsa och ge dem stöd. Vi har tagit fram ett lättanvänt instrument för att uppskatta förlossningsrädsla under graviditeten. Omkring 20 procent beskriver att de är uttalat rädda för att föda barn. Hur kan vi ge förlossningsrädda kvinnor det bästa stödet? I ett av mina pågående forskningsprojekt ger vi samtalsstöd på två olika sätt för att utvärdera vad som hjälper kvinnor bäst, internetbehandling med kognitiv beteendeterapi eller samtalsstöd med barnmorska. En annan form av stöd som vi studerar är att samma barnmorska följer kvinnan och familjen genom hela vårdkedjan. Den förtroendefulla relationen som barnmorskan kan skapa genom att följa kvinnan genom graviditeten är unik, och vi vill nu prova en vårdmodell där samma barnmorska också följer familjen vid förlossningen och tiden efter att barnet är fött.

Ytterligare en av mina forskningsfrågor är hud-mot-hud-vård och amning, och hur vi bäst ger amningsstöd till kvinnor som vill amma. Vi har gjort ett formulär för amningsobservation och en film som används både i undervisning och på klinik. En vårdmodell jag arbetat med är att ge BB-vård hemma. Hemma har man som barnmorska möjlighet att observera amning och ge amningsrådgivning till de som behöver, och föräldrarna får möjlighet att ställa frågor i lugn och ro. BB-vård hemma är verkligen en av de vårdformer jag vill vara med och utveckla vidare.

Jag föddes 1962 i Helsingborg, blev leg. sjuksköterska i Umeå 1982 och leg. barnmorska i Stockholm 1989. Min avhandling *Depression and partnerviolence during the childbearing period* försvarade jag 2004 vid Karolinska Institutet.

Jag har arbetat som universitetslektor på barnmorskeprogrammet vid Uppsala universitet, och 2011 blev jag docent i reproduktiv hälsa. En period har jag arbetat som gästprofessor i Melbourne i Australien, där jag fortfarande har ett pågående forsknings-samarbete. I april 2017 utsågs jag till professor i reproduktiv, perinatal och sexuell hälsa.

Jag bor i Borstahusen och är gift med Sten. Vi har tre vuxna barn Sofia, Filip och Clara.

Tumörcellers egenskaper avgör prognosen

Jag föddes i Uppsala 1958 där jag 1985 tog läkarexamen. 1989 flyttade jag till Skåne för specialisttjänstgöring inom allmänkirurgi.

Jag disputerade 2004 vid avdelningen för kirurgi i Malmö på en avhandling om återfallsförebyggande läkemedelsbehandling vid bröstcancer. Sedan tjugo år tillbaka har mitt kliniska arbete fokuserat på bröstcancerkirurgi och jag har nu förmånen att kombinera klinisk verksamhet med s.k. translationell forskning. En av mina övergripande uppgifter är att intressera yngre kliniska kollegor för forskning och dess betydelse för framtidens sjukvård. Sedan 2016 är jag professor i kirurgi vid Lunds universitet.

Jag är gift och har två vuxna barn, två bonusbarn och fyra bonusbarnbarn.

Bröstcancer utgör 30% av alla elakartade tumörsjukdomar som drabbar kvinnor i Sverige. Sjukdomen har idag en utmärkt prognos tack vare tidig diagnostik och förbättrad läkemedelsbehandling. Min avhandling publicerades 2004 och identifierade egenskaper hos brösttumörer, egenskaper som var kopplade till effekten av återfallsförebyggande läkemedelsbehandling och patientens prognos. Genom att kombinera analyser av tumöregenskaper med information om individuella patienters sjukdomsförlopp tillägnade jag mig under min doktorandtid ett translationellt vetenskapligt förhållningssätt, dvs. ett nära och ömsesidigt utbyte mellan forskning och konkreta vårdfall.

2008 blev jag docent i kirurgi vid Institutionen för kliniska vetenskaper i Lund efter fördjupade studier av tumöregenskaper som är av betydelse för valet av återfallsförebyggande läkemedelsbehandling. Forskningen erhöll anslag från Svenska Sällskapet för Medicinsk Forskning och jag kunde därefter etablera min egen forskargrupp. Mitt fortsatta forskningsintresse har ökat förståelsen för hur tumörcellers egenskaper kan ändras vid spridning av sjukdomen till lymfkörtlar, blodbanor och dottertumörer, och den har möjliggjorts genom stöd från Cancerfonden och Vetenskapsrådet. Forskningen kan bidra såväl till att identifiera patienter med god prognos, där kirurgisk och medicinsk behandling kan begränsas, som till att hitta patienter med aggressiva tumörer som kräver en mer intensiv behandling.

Ett forskningsprojekt handlar om att kunna hitta spår av tumörsjukdomen i ett vanligt blodprov genom att identifiera cirkulerande tumörceller. I framtiden hoppas jag att molekyllära analyser av dessa celler kan användas för att skraddarsy läkemedelsbehandling och att resultaten även kan bidra till ökad förståelse för vilka egenskaper hos tumören som främjar spridning av bröstcancersjukdomen. Mitt arbete belönades 2016 med Nordiska medicinpriset.

Könskromosomernas evolution

Könskromosomer är kromosomer som bestämmer könet på avkomman, som exempelvis hos oss människor, där Y-kromosomen nedärvs från pappan och gör att pojkar blir pojkar. Det är dock mindre känt att det finns olika sorters könskromosomer och att de utvecklats från vanliga kromosomer flera gånger under evolutionens gång. Däggdjur har X/Y-kromosomer med en unik Y-kromosom hos hanar, medan fåglar har Z/W-kromosomer med en unik W-kromosom hos honor. Könskromosomerna har fascinerat forskare ända sedan de upptäcktes för mer än 100 år sedan, men trots denna långvariga fascination är många aspekter av deras biologi fortfarande rätt dåligt kända. Bristen på djupare kunskap inom forskningsfältet äventyrar vår förståelse av till exempel könsbestämning och sexuell reproduktion, två grundläggande processer i en organisms liv.

I min forskning om könskromosomernas evolution inriktar jag mig huvudsakligen på fåglar inom gruppen Sylvioidea, där man hittar en del vanliga svenska arter som lövsångare och svarthätta. Det som gör Sylvioidea så spännande inom könskromosomforskningen är att de har en nybildad könskromosom som är speciellt intressant, eftersom den har stora likheter med däggdjurens och alltså människors könskromosomer. Jag använder mig av storskaliga analyser av alla gener för att jämföra olika arters genetiska kod och deras genuttryck. Jag undersöker flera hypoteser som tidigare varit otestade hos ryggradsdjur, exempelvis om könskromosomerna rubbar det viktiga samspelet mellan olika gener och huruvida evolutionära konflikter mellan könen driver könskromosomernas evolution. Jag hoppas att mina resultat kommer att öka förståelsen av de evolutionära processer som formar mångfalden av de könskromosomssystem vi ser hos olika organismer.

Jag är född 1968 och uppvuxen i Nybro. Jag tog min grundexamen i zoökoologi 1996 vid dåvarande Ekologiska institutionen i Lund och disputerade 2003 på en avhandling i gränslandet mellan ekologi och genetik. Efter detta tillbringade jag ett par år vid universitetet i Edinburgh i Skottland, där jag fördjupade mig i genetik och molekylärekoologiska metoder.

Jag blev docent vid Lunds universitet 2010 och under de senaste åren har jag blivit mer och mer intresserad av evolutionen av könskromosomer. Sedan tidigare i år är jag professor i evolutionsbiologi.

Jag bor utanför Sösdala i centrala Skåne med fru och tre barn.

Hur bildas planeter?

Jag föddes i Köpenhamn 1977. Efter gymnasiet pluggade jag fysik på Köpenhamns universitet.

Upptäckten av de första exoplaneterna kring andra stjärnor i mitten på 90-talet var en stor inspiration för mig till att gå vidare på masterprogrammet i astronomi. Jag fick doktorandtjänst på Heidelbergs universitet och Max Planck-institutet för astronomi 2004 och disputerade 2007 med en avhandling om teoretiska modeller av planeters bildande. Jag var två år som postdoktor vid Leidens universitet innan jag kom till Lunds universitet som biträdande universitetslektor 2010. Jag fick min befordran till professor i december 2016.

Jag bor i Lund med min fru Ane och våra barn Laura och Viktor.

Astronomer känner numera till många tusen planeter som kretsar runt andra stjärnor än solen. Det finns extremt mycket variation bland dessa s.k. exoplaneter. Vissa är stora – som gasjättarna Jupiter och Saturnus i solsystemet – men kretsar närmare sin stjärna än Merkurius' bana runt solen. Andra planetsystem innehåller åtskilliga super-jordar – kusiner till stenplaneterna i solsystemet med större massa och ofta med en tjock atmosfär av väte och helium. Det finns också planeter som är lika jorden i storlek och som kretsar på rätt avstånd från stjärnan så att flytande vatten kan existera på ytan.

Min forskning är inriktad mot att utveckla datormodeller för planeters bildande. Planeter bildas i skivor av gas och dammpartiklar som kretsar kring unga stjärnor. Små dammpartiklar och ispartiklar i dessa protoplanetära skivor kolliderar och växer till småstenar från en millimeters till en centimeters storlek. En del av min forskning är inriktad på att förstå hur dessa småstenar kan samlas i täta klumpar, och hur klumparna kollapsar på grund av gravitationen och bildar kilometerstora s.k. planetesimaler, byggstenar till planeter.

Genom min forskning har jag vidare visat att de största planetesimalerna kan växa till planeter genom att fånga in småstenar som blivit kvar efter det att planetesimalerna har bildats. Infångandet av småstenar är en mycket snabb process, och detta kan förklara hur planeter med tjocka gasatmosfärer kan bildas inom loppet av några miljoner år när det fortfarande finns gas kvar i den protoplanetära skivan.

Sökande efter liv på exoplaneter blir ett viktigt forskningsämne i framtiden. Jag hoppas genom min forskning så småningom också att förstå hur beboeliga planeter bildas kring solen och kring andra stjärnor.

Framtidens hav – sura, kvava och varma?

Den forskargrupp jag leder, studerar marina miljö- och klimatförändringar de senaste ~130 000 åren samt arbetar med att utveckla de verktyg vi har till förfogande. Det är viktigt att förstå forna tiders havsmiljöer för att sätta dagens miljöförändringar (t.ex. temperaturökning, syrebrist, havsförsurning och övergödning) i ett större sammanhang och för att möjligen kunna förutsäga status på framtidens hav. Vi behöver se bakåt för att komma framåt. Om vi har en förståelse för hur olika miljöer såg ut tidigare, när den mänskliga påverkan var mindre, kan vi bättre tolka dagens situation.

För att genomföra våra studier använder vi oss av sediment från havsbotten och dess innehåll av olika kalkskaliga mikroorganismer och biomarkörer. Sedimenten kan kallas ett miljöarkiv, ett arkiv som kan berätta mycket om hur jordens klimat och hur olika havsmiljöer har varierat över hundratusentals år. Genom att borra långa sedimentkärnor tar vi upp en "mapp" från arkivet. Ju längre ner vi borrar, desto äldre blir informationen. Genom att analysera mikroorganismernas kalkskal får vi kunskap om sammansättningen av olika spårelement och isotoper, vilket i sin tur gör att vi kan bestämma t.ex. temperatur och salthalt i forna tiders hav.

Jag är särskilt intresserad av kustnära områden som är utsatta för syrebrist och mänsklig påverkan av olika slag. Mitt huvudsakliga arbetsområde är Skagerrak och Östersjöregionen men även nordvästra och sydvästra Afrika, och jag har den stora förmånen att leda eller deltaga i fältarbete till sjöss.

Jag är även vald ledamot i Sveriges unga akademi, där jag får utlopp för mina andra intressen: akademiskt ledarskap och mobilitet samt jämställdhets- och jämlikhetsfrågor.

Hur blir en smålänning, född 1973 i Vetlanda, intresserad av marina vetenskaper? För mig var det en artikel i DN. Idag är jag marin geovetare med fokus på nutida och dåtida hav.

Jag disputerade 2003 i oceanografi vid Göteborgs universitet, där jag läste både grund- och forskarutbildning. Jag var postdoktor vid Bremens universitet i Tyskland; därefter var jag Fulbright Scholar vid Woods Hole Oceanographic Institution i USA. Sedan tio år tillbaka är jag verksam vid Lunds universitet, där jag blev docent 2011 och professor 2016.

Hemma i Älmhult, är det jag, tre grabbar i varierande åldrar och en katt. De två små lärde sig att rulla en resväska i tidig ålder. Min man kallar sig luttrad "sjömanshustru".

Proteindynamik när det är trångt

Jag är född och uppvuxen i Heiligenkreuz, en liten by nära Graz i Österrike. Efter gymnasiet studerade jag kemi vid Karl-Franzens-Universität i Graz, där jag också disputerade i fysikalisk kemi.

Efter några år som postdoktorsforskare och maître assistante vid universitetet i Fribourg, Schweiz, habiliterade jag i experimentalfysik och blev docent 2008. Samtidigt bildade jag en forskargrupp i biokolloidforskning inom en strategisk allians mellan universitetet och livsmedelsindustrin.

2011 flyttade jag till Sverige och blev lektor vid Lunds universitet. Jag befordrades våren 2017 till professor i fysikalisk kemi med inriktning mot biokolloider studerade med spridningsmetoder.

Cytosolen, en vattenbaserad intracellulär vätska, innehåller typiskt sett tusentals olika proteiner i mycket höga totalhalter. Med andra ord: det råder stark trängsel. För att förstå cytosolens märkvärdiga egenskaper, och livets komplexa maskineri i cellens inre, så är det viktigt att beakta egenskaperna hos enskilda proteiner som är omgivna av ett koncentrerat hav av andra proteiner. I vår forskning ägnar vi oss åt att mäta, förstå och förutsäga beteendet hos proteiner under de starkt koncentrerade förhållanden som råder i cellcytosolen. Vi fokuserar särskilt på proteiners dynamik under trånga förhållanden, eftersom dynamiken direkt påverkar viktiga cellprocesser.

De dynamiska förhållandena i koncentrerade proteinlösningar bestämmer också flödesegenskaperna. Ett vanligt förekommande fenomen är en övergång från ett vätske-lik till ett fastfas-lik beteende när koncentrationen ökar. De betingelser som ger denna så kallade glasövergång är av stor relevans både fysiologiskt och industriellt. Ett bra exempel där glasövergången spelar en avgörande roll är medicinska proteinlösningar, där en alltför trögflytande lösning blir omöjlig att injicera. Ett typiskt fysiologiskt relevant fall är ålderssynthet, eller åldersrelaterad långsynthet, där förstuvningen av ögats lins kan relateras till omvandlingar från flytande till fast hos de proteinblandningar som finns i ögonlinsens celler.

För att studera växelverkan mellan linsproteinerna och deras effekt på dynamiken i koncentrerade lösningar använder vi en kombination av olika spridningsmetoder och datorsimuleringar. Vår forskning bidrar till en bättre förståelse av koncentrerade proteinlösningar i allmänhet samt ögonsjukdomar som grå starr och ålderslångsynthet i synnerhet.

Att förstå evolutionen

Det märkligaste med universum är nog ändå att det är bebott. Invånarna – du, jag, tarmbakterier, tånggruskor och miljontals andra former av liv – är resultatet av en process som sträcker sig åtminstone tre och en halv miljard år tillbaka i tiden. Hur gick det till och varför blev det så här? Principen är faktiskt ganska enkel. Variation, ärftlighet och att vissa varianter lämnar efter sig fler avkomor än andra – tillsammans ger de upphov till naturligt urval och en mångfald av liv, väl anpassat till sin omgivning.

Den biologiska verkligheten är dock allt annat än enkel. Evolutionsbiologens trick är därför att först zooma in på det som försiggår i cellen, kroppen eller ekosystemet och sedan – när man zoomar ut – behålla endast de kausala samband som bidrar till att förklara hur förändringar sker över tid. Ibland räcker det att fokusera på gener. Ofta behövs mer än så.

Allt levande är beroende av sitt sammanhang; vi behöver ljus för att kalibrera biologiska rytmer, mekanisk påverkan för att skelettet ska växa och lek för att utveckla sociala färdigheter. Min forskning handlar om hur denna samverkan mellan organism och miljö uppstår, samt hur den påverkar möjligheten för fortsatt evolution när omständigheterna förändras. För detta kombinerar jag utvecklingsbiologi, genetik och ekologi.

Min grupp jobbar främst med ödlor, och sex tusen arter ger gott om möjligheter för den nyfikne. Hur uppstår nya anpassningar? Varför sker evolutionära förändringar med olika hastighet? När blir arter som lever i samma miljö lika varandra och när blir de annorlunda? Genom att studera om evolutionära processer påverkas av hur molekylära och fysiologiska system är konstruerade kan vi förstå vad som gör organismer bra på att finna nya anpassningar, samt vilka begränsningar som finns för det som är möjligt.

Jag föddes 1977 i Grums och växte upp i Sunne. Efter gymnasiet flyttade jag till Göteborg där jag läste biologi, matematik och filosofi och disputerade i ekologisk zoologi år 2004. Jag tillbringade därefter tre år som postdoktor i Australien och en kortare tid vid University of Arizona. Mellan år 2007 och 2012 var jag lektor i zoologi vid Oxfords universitet och därefter Royal Society Research Fellow vid samma institution.

Tack vare ett Wallenberg Academy Fellowship fick jag möjlighet att etablera mig vid Lunds universitet, och efter drygt ett års pendling mellan Lund och Oxford övergick jag till heltid år 2015. Jag utsågs till professor i evolutionsbiologi 2016.

Varför finns det så många arter i världen?

Jag föddes 1971 i Helsingfors men växte upp i olika länder runt om världen, som Nigeria, Sudan, Ghana, USA, Samoa och Papua Nya Guinea. Mitt intresse för naturen och dess mångfald var stort redan när jag var barn, och det blev helt naturligt för mig att studera biologi på universitetet.

Jag disputerade 2000 vid Helsingfors universitetet, och efter det var jag postdoktor och forskarassistent (via Vetenskapsrådet) vid Stockholms universitet i 6 år. Mellan 2006 och 2011 var jag Finlands akademis akademiforskare vid Åbo universitet, och fortsatte som universitetsforskare tills jag 2014 blev biträdande professor i genetik i Åbo.

I september 2015 blev jag kallad till en professur i biosystematik vid Biologiska institutionen i Lund. Jag bor i Staffanstorp med min fru Jadranka Rota och vår son Niels.

Den stora frågan om hur många arter vi delar vår planet med är fortfarande i mångt och mycket obesvarad. Vi har hittills beskrivit ungefär två miljoner olika arter, men tror att det finns närmare tio miljoner. Trots att vi ännu inte vet hur många arter det finns på jorden så går det att studera hur denna mångfald uppkommit och vilka faktorer som påverkat uppkomsten och evolutionen av nya organismer. Vi använder olika metoder, och framförallt utnyttjar vi nya DNA-tekniker (genomik) för att studera hur olika arter och artgrupper hänger ihop i livets träd, deras så kallade fylogeni. Med hjälp av denna information undersöker vi när, var och hur olika artgrupper har utvecklats över tiden.

Min forskargrupp fokuserar på fjärilar, som är en av de artrikaste grupperna i naturen. Med ungefär 160 000 beskrivna arter är fjärilarna de näst vanligaste insekterna efter skalbaggar. Jag och min forskargrupp har utforskat hur olika huvudlinjer av fjärilar är släkt med varandra, förenklat deras klassifikation, uppskattat hur gamla olika grupper är och vad som har påverkat deras diversifiering. I korthet har vi upptäckt att fjärilarnas evolution har påverkats av de stora förändringarna i klimatet genom tiderna. Det har både skett större utdöenden och uppstått nya möjligheter när jordens klimat förändrats.

Här i Lund, fortsätter vi att forska på det som påverkar naturens mångfald, med fjärilar som huvudfokus. Jag är dessutom chef för Biologiska museet vid Lunds universitet, vilket är ett av de största naturhistoriska museerna i Europa. Dessa museer är väldigt viktiga för att hjälpa oss förstå hur vår miljö har förändrats genom tiderna. I våra samlingar finns det t.ex. mycket information om vilka arter som funnits i Skåne tidigare, och vilka arter som har tillkommit under senare tid. I min kapacitet som museichef verkar jag för en ökad användning av museets fantastiska resurser.

Livet går snabbt – ta vara på varje ögonblick!

Vi vill förstå grundläggande processer inom fysik, kemi och biologi och använder spektroskopi med hög tidsupplösning som främsta forskningsmetod. Många av de processer vi studerar kan betraktas som ett hinderlopp till häst (steeplechase) där hela tävlingen beror på framgång i att korsa hinder. Det ryttaren gör för sin häst är av största vikt för att lyckas vid varje snabb korsning av ett hinder. På samma sätt bestämmer en energibarriärkorsning reaktionsutfallet vid en reaktion. Hur kan vi studera vad en molekyl gör för att övervinna en energibarriär (ett hinder)? Låt oss återigen jämföra med ett hinderlopp. Tävlingen startas med en startpistol, sedan tittar åskådarna på banan. På samma sätt använder vi i tidsupplöst spektroskopi en mycket kort laserpuls för att starta reaktionen och följer sedan reaktionsbanan genom att studera de snabbt försvinnande spår som molekylen eller molekylerna avger i form av spektrallinjer. Sådana snabba processer kan ännu så länge bara studeras med denna metod. Med detaljerad information om vad som händer med molekylen vid energibarriären kan vi förstå vad som är fel eller rätt med molekylen. Dessutom får vi en idé om hur vi ska modifiera molekylen (träna hästen!) för framgång.

Några av de system vi studerar är nära relaterade till nya solcellsmaterial och ljusdioder (LED), till molekylära sensorer och till fotokatalys (ljusaktiverad katalys) och de kan hjälpa ingenjörerna att göra bättre uppfinningar. Andra system vi studerar är av grundläggande intresse och har inga omedelbara praktiska användningsområden. Men grundforskning är lika viktig som tillämpad forskning. Min starka tro är att där nyttoinriktad forskning kan vara användbar i den nära framtiden, ger grundforskningen idéer för skarpa tänkare och bygger en bas för kommande generationer.

Jag föddes i en liten by i östra Ryssland den 12 oktober 1960. År 1978 hade jag turen att antas till en utbildning vid en av de hårdaste högskolorna i före detta Sovjetunionen - Moskva-institutet för fysik och teknik. Där lärde jag mig att älska vetenskap och sätta den framför allt annat. Min specialisering var fysik och kemi av snabba processer, vilket har varit ämnet för hela min forskarkarriär.

Jag disputerade 1991 på en avhandling i fysik och matematik vid Institute for Spectroscopy, Troizk, Ryssland. Efter postdoktor-studier vid Institutet för molekylär vetenskap i Okazaki i Japan, och en kort vistelse vid Umeå universitet, kom jag 1994 till Lunds universitet och har bedrivit forskning här sedan dess.

Jag blev docent 2001 och utsågs till professor 2017.

Mekaniska egenskaper från ångström till meter

Jag föddes 1972 i Bulgarien och har turkiskt ursprung. Jag kom till Sverige som flykting sommaren 1989.

Efter språk- och gymnasiestudier på Komvux började jag på teknisk fysik på LTH år 1992 och tog civilingenjörs-examen 1996. Efter en kort period under vilken jag jobbade som beräkningsingenjör sökte jag mig till LTH och påbörjade mina doktorandstudier.

Jag disputerade 2004 på en avhandling om materialmodellering av granulära material. År 2013 blev jag docent vid institutionen för maskinteknologi, LTH och utsågs till professor i mars 2017.

Jag bor med mina två pojkar Deniz och Edvin (17 och 13 år) och min sambo Martin.

Modern teknologi har möjliggjort design och tillverkning av mycket små komponenter med oerhört stor precision. Det som går under beteckningen nanoteknologi innefattar strukturer med ett eller flera geometriska mått på nanometernivå, det vill säga med mått av storleksordningen miljondels millimeter. Denna typ av strukturer återfinns idag inom en rad olika tillämpningsområden. Nanometertunna skikt appliceras för att verka som isolatorer, ledande ytskikt eller för att skydda komponenten. Andra väletablerade användningsområden är vid tillverkning av solceller, högeffektiva lysdioder och elektromagnetiska komponenter i mobiltelefoner.

Nanostrukturer kan idag produceras med oerhörd noggrannhet, med precision ner till enstaka nanometer. Men för ett effektivt utnyttjande av nanoteknikens möjligheter krävs att en nanostrukturs mekaniska egenskaper kan förutsägas, så att tillverkningen styrs mot önskade egenskaper. Uppenbart omges vi i vårt dagliga liv av strukturer vars egenskaper bestäms på atomnivå, med de konsekvenser för den mekaniska dimensioneringen av sådana komponenter som detta innebär. Eftersom material-egenskaper härstammar ur fenomen på skalor från ångström till meter, kan endast en flerskalig behandling ge full förståelse av materialbeteendet på olika nivåer.

Syftet med min forskning är att kartlägga materialegenskaper på nanonivå eftersom de mekaniska egenskaperna hos nanometerstora metalliska konstruktioner skiljer sig från de egenskaper som vi observerar på meterskalan. Målet är att utveckla metoder för flerskalig modellering av material, länka ihop de olika skalorna och på det sättet ta fram dimensioneringsregler för nanostrukturer. Största delen av min forskning är tvärvetenskaplig och gränsöverskridande mot tillämpningsområdena atomfysik och industriell produktion.

Hållbart företagande: Från idé till praktik

Min forskning är fokuserad på "hållbart företagande" (sustainable business). De många globala utmaningarna, t.ex. klimatförändring, användning av begränsade resurser, ojämlikhet och en allt större befolkningsmängd, gör detta område oerhört viktigt.

Forskningen handlar om att identifiera innovativa sätt att hjälpa företag att ha en positiv inverkan på samhälle och miljö, samtidigt som detta är kommersiellt gångbart. Mer specifikt så är jag intresserad av hur man kan hjälpa företag att "stänga gapet mellan idé och handling", dvs. att faktiskt realisera goda idéer i stället för att de stannar på idéstadiet. I min nya roll som professor i hållbart företagande kommer jag att fortsätta mitt arbete inom området "sustainable business experimentation". Startpunkten här är att man skall tänka stort men starta smått. Detta är ett effektivt anslag för ett företag som vill starta resan mot en mer hållbar affärsverksamhet. I praktiken handlar detta om att hjälpa företag hitta små projekt som kan leda till en större förändring i organisationen. Genom mitt arbete fokuserar jag även på hållbar konsumtion som en del av affärsverksamheten, t.ex. hur metoder för mindre resursanvändning kan bli en viktig del av affären.

Ett kompletterande forskningsfokus är cirkulär ekonomi, som handlar om hur medveten långsiktig design, underhåll, reparationer och återanvändning kan bli del av den normala affärsverksamheten. Slutligen, som en del av mitt övergripande arbete, utvecklar jag metoder och verktyg för hållbar innovation. Detta sker ofta i samarbete med olika partnerorganisationer och syftar till att underlätta lansering och etablering av nya och mer hållbara sätt att bedriva affärsverksamhet.

Jag föddes i Nederländerna 1983. Jag tog min magisterexamen i International Business vid Maastrichts universitet och genomförde också magisterstudier i ekonomi och management vid Sorbonne i Paris.

Doktorandstudierna bedrev jag i Cambridge inom forskningsområdet "radical eco-innovation". Efter disputationen var jag senior research associate i Cambridge. Under 2013 var jag Fellow vid Yale School of Forestry & Environmental Studies. 2015 blev jag utsedd till Associate Professor vid Delfts tekniska universitet (TU Delft).

2017 utnämndes jag till professor vid Internationella miljöinstitutet vid Lunds universitet i hållbart företagande – för en omställning till ett koldioxidsnålt och resurseffektivt samhälle.

Lasern – ett av forskningens multiverktyg

Jag är född 1967 och uppvuxen i Norrköping. 1989 flyttade jag till Lund för att läsa till civilingenjör i teknisk fysik. Jag tog examen 1995 och påbörjade därefter forskarutbildning i fysik vid avdelningen för förbränningsfysik på LTH.

Jag disputerade 2000 och flyttade därefter till Kalifornien där jag arbetade som postdoktor 2001-2004 vid Sandia National Laboratories. Våren 2004 återvände jag till Lund och Fysiska institutionen, där jag sedermera blev docent 2007, lektor 2010 och befordrades till professor 2017.

Jag är en stor idrottsentusiast och när jag besöker min uppväxtstad går jag gärna och tittar på IFK Norrköping och basketlaget Norrköping Dolphins..

Lasern är en uppfinning med mycket speciella egenskaper, t.ex. kan ljuset sändas ut i en väl sammanhållen stråle. Dess färg (våglängd) kan antingen vara mycket distinkt – och i vissa fall varierbar – eller innehålla ett brett spektrum av färger. I tiden kan ljuset vara allt från kontinuerligt till ett tåg av ultrakorta pulser. Alla dessa egenskaper gör lasern synnerligen användbar inom en lång rad områden, från grundforskning till industriella tillämpningar. I min forskning utvecklar jag laserbaserade mättekniker för framförallt förbränningsforskning, men även för forskning inom ekologi och medicin samt för industriella tillämpningar.

För att effektivisera förbränningsprocesser och på så vis minska utsläppen av växthusgaser, främst koldioxid men även andra skadliga ämnen, som oförbrända kolväten, kväveoxider och sot, krävs detaljerad kunskap om förbränning. Förbränningsprocesser är emellertid väldigt utmanande att studera, eftersom de kännetecknas av hundratal kemiska reaktioner som ofta äger rum i turbulenta strömningsfält. Laserns egenskaper gör den till ett mycket vasst verktyg för förbränningsstudier, då mätmetoderna är selektiva, har hög rums- och tidsupplösning, samt, inte minst, är beröringsfria, dvs. provvolymen är opåverkad av mätningen. Teknikerna används i såväl grundläggande studier i välkontrollerade flammor som industriella tillämpningar i motorer och turbiner.

Min grupp arbetar även med lasermetoder inom flera andra tillämpningsområden. Nyligen genomfördes t.ex. en omfattande fältkampanj i Kina, där så kallad laser-radar-teknik användes för att studerade hur insekter rör sig över olika grödor. I dag försämrar risskördarna i Kina avsevärt pga. skadeinsekter. Resultaten från vår fältstudie kan förhoppningsvis bidra till att minska dessa förluster.

Ingen ska behöva bli sjuk av sitt arbete

Detta är drivkraften i min forskning. Som tonåring sommarjobbade jag med tillverkning av lister. Mitt jobb var att mata in bräddor i en enorm hyvelmaskin som tjöt av oljud när bräddan hyvlades. Man fick skrika mycket högt för att kunna meddela det minsta lilla. Det var säkert över 100 decibel. På rasten var det alldeles tyst i lunchrummet... Det gjorde stort intryck på mig och jag tyckte det var förfärligt att människor skulle ha det så här. Att jag senare skulle få ägna hela mitt arbetsliv åt arbetsmiljöfrågor var inget jag visste då, men erfarenheten har säkert haft betydelse för att det blev så.

I arbetslivet kan vi utsättas för många omgivningsfaktorer, som t.ex. kemikalier, vibrationer och hög arbetsbelastning, som kan påverka vår hälsa negativt. Mitt specialområde har blivit luftburna partiklar, aerosoler. Jag har varit med och byggt upp aerosollaboratoriet vid Lunds tekniska högskola. Med avancerade aerosolinstrument kan vi mäta luftburna partiklars storlek, koncentration, form och kemiska sammansättning, som har betydelse för att bedöma hälsorisken. Jag har också genomfört många projekt med hjälp av en exponeringskammare. I den har frivilliga forskningspersoner utsatts för aerosoler som olika yrkesgrupper, t.ex. städare, svetsare och frisörer, dagligen andas in. I detta tvärvetenskapliga arbete tillsammans med medicinska experter som kardiologer och lungfysiologer har vi studerat påverkan på människan. Jag arbetar också med hur partikelhalterna på arbetsplatser kan reduceras eller helt elimineras med olika åtgärder. Med min forskning har förståelsen ökat om hur man ska mäta och karaktärisera luftburna partiklar på en arbetsplats, för att hälsorisken ska kunna bedömas på bästa sätt.

Helsingborg är min barndomsstad där jag föddes 1960. Efter avslutad ingenjörsutbildning på Tycho Braheskolan flyttade jag till Lund och tog civilingenjörsexamen i teknisk fysik 1986. Därefter blev jag doktorand vid avdelningen för ergonomi och aerosolteknologi, som jag sedan i början av 2017 är professor vid.

I min undervisning och forskning har jag fått möjligheten att jobba tvärvetenskapligt med många olika områden som alltid intresserat mig: biologi, fysik och människans hälsa.

Jag flyttade 1987 till Dalby för att komma närmare naturen. Jag bor där fortfarande med min fru. Våra fyra utflugna barn bor i Lund och Uppsala.

Membran för en hållbar framtid

Jag föddes 1969 i Essen i Tyskland. Jag studerade maskinteknik vid Ruhr-Universität Bochum 1990-1996. Men min första examen 1995 är en kandidat-examen från University of Bath, och inspirerad av forskningsprojekten från min grundutbildning återvände jag till Bath för en doktorsexamen i kemiteknik.

1999 försvarade jag min avhandling i membranteknik och kom till LTH som postdoktor i livsmedelsteknik 2000.

Jag anställdes vid Alfa Laval's membranverksamhet i Danmark 2001 och var verksam där under 16 år, hela tiden i kontakt med LTH, där jag 2014 blev adjungerad professor i kemiteknik. Sedan januari 2017 innehar jag en ordinarie.

Jag bor tillsammans med min fru Olga och mina två barn Gustav och Veronica i Lilla Harrie.

Separationsprocesser är hjärtat i många industriella produktionsprocesser. Under de senaste åren har separationsprocesser baserade på konstgjorda membran blivit allt vanligare vid produktion av ett brett sortiment av vardagsprodukter: allt ifrån vattnet och mjölken vi dricker till biobränslen vi använder i våra bilar. Konceptet membran är inte en ny uppfinning. Biologiska membran är en del av alla levande organismer och har alltså funnits så länge som liv har existerat. De konstgjorda membran som används i dagens industriella tillämpningar är hittills bara enkla kopior av biologiska membran, men de har framgångsrikt använts för separation, koncentrerings och rening av olika industriella processflöden.

Fokus för min forskning är integrering och optimering av separationsprocesser baserade på membran i olika branscher. Under de senaste åren har introduktionen av membranseparationsprocesser i bioraffinaderier varit ett av mina speciella intresseområden. Eftersom vårt samhälle måste byta från fossilbaserade råvaror till klimatsnåla, hållbara råvaror, har bioraffinaderikonceptet baserat på biomassa som råmaterial utvecklats parallellt med petrokemiska raffinaderier för samtidig produktion av biobränslen, biokemikalier, värme och kraft. Genom att integrera energieffektiva och starkt selektiva membranprocesser i framtida bioraffinaderier baserat på förnybara, icke-livsmedelsresurser som trä och jordbruksavfall, kommer denna forskning förhoppningsvis att bidra till en hållbar framtid.

Att låta elektronen göra jobbet

Jag är fysiker för att jag vill förstå lite mer om varför världen ser ut och beter sig som den gör. Att förstå och kontrollera går ofta hand i hand. På samma sätt som vi inte kan förklara något om vi inte förstår det, kan vi inte heller kontrollera något utan att känna till alla väsentliga detaljer. Mycket av det vi tror oss veta om världen har vi lärt oss med hjälp av ljus, eftersom något händer när ljus växelverkar med elektronerna i materien.

För att lära oss mer om världen gör vi olika experiment, men om experimenten inte har tillräckligt bra tidsupplösning är det ungefär som att gå på en teaterföreställning där alla skådespelarna kommer in på scenen och sedan går ridån ner. Då sitter vi forskare där och tittar på en ridå ända tills föreställningen är slut, först då går ridån upp. Är det en Shakespearepjäs så ligger antagligen alla skådespelarna döda över scenen och vi måste försöka gissa vad som hände när vi bara såg ridån.

Min forskning går ut på att försöka se elektronernas teaterföreställning. För att göra det utnyttjar jag växelverkan mellan ljus och elektroner. Med hjälp av starka, synliga laserpulser kontrollerar jag elektronernas rörelser och får dem att i sin tur sända ut nytt ljus och skapa extremt korta ljuspulser. Dessa ljuspulser kan jag använda till att både lysa upp scenen och styra elektronernas rörelser. Det är spännande att arbeta med elektronernas teaterföreställning och få lära mig mer om hur de beter sig, och kanske också lite mer om varför världen ser ut precis så som den gör.

Så låt ridån gå upp och välkomna in elektronen på scenen.

Jag föddes i Malmö 1976 och har haft turen att möta starka förebilder under min uppväxt. Min morbror Jörgen försökte lära mig både tjeckisk matematik och relativitetsteori på badstranden, och på Pauli gymnasieskola hade jag en fantastisk fysiklärare, Ove Gustafson.

Efter studenten 1995 läste jag teknisk fysik vid LTH där jag också disputerade 2003. Jag arbetade som postdoktor i USA vid Louisiana State University. Efter det har jag varit vid LTH där jag blev docent 2010. 2014 utnämndes jag till Excellent Teaching Practitioner, och nu 2017 befordrades jag till professor. Det är fantastiskt att arbeta vid ett komplett universitet som dessutom har Gerdahallen där man kan träffa kollegor på yogamattan.

Nu bor jag i Lund med min fru och två söta busungar.

Den framtida staden är hållbar

Jag är född 1973 och uppvuxen i Norrköping, 1993 tog jag en politices magister-examen i statsvetenskap vid Linköpings universitet. Jag påbörjade därefter min doktorsutbildning vid Tema Teknik och social förändring vid Linköping universitet och inom den nationella forskarskolan Program Energisystem.

Jag disputerade 2004 på en avhandling som handlade om kommunala energisystem och vem som utövade makt över dessa. Efter min disputation fortsatte jag med att forska om energi vid Linköpings universitet. Jag blev professor i hållbar stadsutveckling vid Internationella miljöinstitutet (IIIEE) i april 2017.

Jag är gift med Jonas och tillsammans har vi två barn, Kia och Oliver.

Den framtida staden är en hållbar stad. Hållbarhet har blivit en del av alla städers planer och strategier och ses närmast som en nödvändighet i stadsutvecklingen. Vad en hållbar stad mer konkret innebär kan nog variera, men ofta inkluderas aspekter som att det ska finnas tillväxt, människor ska ha råd att bo där och känna sig delaktiga, den känns trygg, det finns attraktiva miljöer både inne och ute att vistas i, och det finns utbyggd effektiv teknisk infrastruktur såsom kollektivtrafik och energi.

I min forskning tittar jag på hur den hållbara staden planeras och styrs. Hållbar stadsutveckling måste utgå från lokala förutsättningar och kräver samverkan med många olika aktörer. En hållbar utveckling utgår från de önskningar som människor som bor och vistas på en plats har. Jag är intresserad av hur denna samverkan går till och hur avvägningar och sammanjämkningar görs mellan olika intressen när beslut måste fattas. I min forskning vill jag bidra till att underlätta sådana samverkansprocesser.

Hållbar stadsutveckling handlar idag mycket om teknisk utveckling och den tekniska infrastrukturen. En central forskningsfråga för mig rör användning av teknik, hur professionella aktörer såväl som medborgare interagerar med tekniska system inom energi, avfall och transporter. När vi använder dessa system är vi också med och formar dem och bidrar till att utveckla dem. Ett exempel är hushåll som investerar i solpaneler och därmed blir producenter som säljer sin överskottsel till elnätet. Detta är ett bra exempel på när medborgare tar tillbaka initiativet över stora tekniska system och är med och aktivt bidrar till en hållbar utveckling. Hur vi skapar delaktighet i att utveckla hållbara tekniska system är ytterligare ett område min forskning ska ge ett bidrag till.

Professor, men inte i Lund

HISTORIEN OM EN SPRÅKMAN, SOLDAT OCH SKALD PÅ TVÅ KONTINENTER

I vår tid installeras årligen ett stort antal professorer vid Lunds universitet. Detta har blivit möjligt genom införandet av så kallade befodringsprofessorer 1999. Tack vare detta kan numera teoretiskt sett envar akademisk lärare som uppnått en tillräcklig grad av "såväl vetenskaplig som pedagogisk skicklighet" utnämnas till professor.¹ Endast tillgången på kompetenta sökande och lärosätets lönebudget sätter i praktiken gräns för det möjliga antalet professorer.

Detta står i stark kontrast mot förhållandena i äldre tider.² Då var professurerna fasta tjänster, strikt reglerade till sitt antal, vilket fastställdes långt ovanför lärosätets egen beslutsnivå. I regel fanns endast en professur per ämne, och då ämnena därtill ofta var mycket breda jämfört med dagens specialiserade vetenskaper så hölls det totala antalet än lägre. Ännu så sent som 1882 – året då det nuvarande universitetshuset invigdes – hade Lunds universitet bara 28 ordinarie professorer. Läger man till detta det faktum att det före år 1873 saknades reguljära pensionsmöjligheter för professorer (och att man även efter detta år hade rätt att sitta kvar på en professur så länge som man önskade och förmådde) så förstår man att utsikterna för en ung lovande akademiker att i framtiden själv bli professor ofta kunde framstå som små och avlägsna. Såg ingen professorsstol ut att bli

ledig inom överskådlig tid fick man ofta söka sig till en annan yrkesbana utanför det akademiska eller åtminstone vara beredd att flytta till ett annat lärosäte.

Denna uppsats är historien om en sådan yngre, begåvad lärare vid Lunds universitet, vilken visserligen i sinom tid blev professor, men inte i Lund och endast genom att flytta oftare och längre än de flesta. Hans namn var Hjalmar Edgren.

EN VÄRMLÄNNING I NORDSTATSUNIFORM

*Lägg, broder, själfbelåten, ej din hand
på eget bröst att ömka dem, som vandra
från fosterjorden ut till fjärran land!
Är du så viss, att du har skäl att klandra?
Är du så viss, att du kan väga rätt
hvar hemlig orsak, att du ens kan ana
de dolda krafter som på tusen sätt
till folkens flyttning öfver hafvet mana?*³

Så skrev Hjalmar Edgren – ty han var även skald – i inledningen till sin dikt "Utvandringen". Det var ett ämne han var väl förtrogen med: fyra gånger under sitt liv utvandrade han till USA och lika många gånger "återutvandrade" han till Sverige. Och under en av

dess perioder i födelselandet verkade han alltså vid Lunds universitet.

Hans vagga hade dock stått i en helt annan del av Sverige: i Värmland. Där, på Östanå bruk i Älvsbacka församling, föddes den 18 oktober 1840 August Hjalmar Edgren.⁴ Fadern, Axel Hjalmar Edgren, var bruksförvaltare men brukar ibland omnämnas som "possessionat" utifrån sitt innehav av egendomen Agneteberg. Han var en betydande man lokalt och bland annat ordförande i Arvikas kommunalstämma. Modern hette Johanna Mathilda, född Berger, och tillhörde en välbestäld bruksfamilj. Hjalmar var det andra barnet i en syskonskara som skulle komma att omfatta totalt fem söner och tre döttrar.

Efter skolgång dels i Karlstad, dels i Stockholm, avlade Hjalmar Edgren studentexamen 1858. Detta skedde vid denna tid ännu vid något av rikets universitet – inte som ett slutprov i läroverket – och

Porträtt av Hjalmar Edgren infört i 1900 års utgåva av den svensk-amerikanska litterära kalendern *Prärieblomman*. Edgren medverkade i kalendern med både dikter och prosatexter. Bildkälla: Internet Archive.

Edgren tog sin student vid Uppsala universitet.⁵ Några planer på att därefter fortsätta vid universitetet tycks han dock inte ha haft vid denna tid. I stället sökte sig artonåringen till det militära som volontär vid Värmlands regemente (I 22). Knappt två år senare hade han avlagt officersexamen.

1800-talet har, ur ett svenskt militärt perspektiv, av lundahistorikern Mats Hellstenius sammanfattats i orden "krigen som inte blev av".⁶ Trots konflikter i närområdet som de båda krigen om Slesvig-Holstein 1848 och 1864 eller Krimkriget då många svenskar såg en chans att återtaga förlorade områden från Ryssland, så förblev Sverige på den neutralitetens och fredens väg som man slagit in på efter Napoleon-krigen. Ville man som svensk officer vid denna tid få lukta kruttrök på allvar fick man söka sig i utländsk tjänst – och det gjorde Edgren. Skälen var dock troligen minst lika mycket – om inte mer – idealistiska än krigiska. Han var nämligen en av de många svenska officerare som i sitt engagemang mot slaveriet valde att söka sig till nordstatsstyrkorna i det amerikanska inbördeskriget.⁷ Som frivillig vid 99th New York Volunteers från och med 1861 blev Edgren löjtnant 1862 och förstelöjtnant 1863 som tack för "meritorious conduct during the siege of Suffolk".⁸

I mars 1862 var Edgren stationerad vid Rip Raps, ett mindre fort vid havsviken Hampton Roads i Virginia. Han blev därvid ögonvittne till det berömda sjöslaget mellan de tidiga bepansrade skeppen Monitor och Virginia (även känt som Merrimack), och skildrade senare denna händelse både i brev, föredrag och tryckta artiklar.

En annan historia från inbördeskriget som Edgren sedermera satte på pränt handlade om en förrymd slav som råkat ur askan i elden.⁹ Ty även om han lyckats undkomma från av konfederationen kontrollerat område hade han nu hamnat i en krets råbarkade nordstatssoldater som, under "muntert skratt, glåpor och grofkorniga kvickheter" tvingade honom att dansa: "Knappt var en dans slut, så manades den trötte fram igen utan miskund. [- -] Det var ej mera ett nöje, det blef en jagad hind". Edgren såg en chans att ingripa: som officer förfogade han över ett anslag för att avlöna en upppassare – en så kallad kalfaktor – vilket han hittills inte utnyttjat. Nu erbjöd han den tidigare slaven, vilken lystrade till det stolta namnet

George Washington, denna tjänst. Det var ett "experiment" som Edgren inte skulle ångra. Washington visade sig både tapper och ytterst lojal. Kanske räddade han till och med Edgrens liv, inte på slagfältet men väl i en av de strider som troligen tagit livet av minst lika många soldater i krig: sjukdom. Edgren drabbades nämligen av en "elakartad tyfus" och den som då vårdade och vaktade över honom dygnet runt var hans kalfaktor. När Washington så småningom lämnade sin tjänst hos Edgren var det för att själv enrollera sig som soldat. "Jag skulle vilja förtälja hans senare öden. Men detta är en verklighetshistoria. Georg försvann ur sikte, och jag har aldrig lyckats få höra ett ord vidare om honom" konstaterade Edgren med beklagande många decennier senare.

Den ovannämnda tyfusen var inte det enda tillfället då sjukdom hade hotat att ända Edgrens liv. Hans äldre bror Alexis, vilken även han blivit frivillig i nordstaternas styrkor (i detta fall flottan), har berättat hur han sommaren 1863 fann Edgren, sjuk och utmärslad, i Yorktown, en plats där luften var tjock av lukten av döda kroppar och ruttnande mat, och där två till fyra soldater avled dagligen. Alexis Edgren insåg att hans brors chanser att överleva i denna miljö var små och såg därför till att utverka dennes avsked ur armén samt föra honom till New York, varifrån han i sinom tid kunde ta sig hem till Sverige.¹⁰

MILITÄREN BLIR AKADEMIKER

Åter i hemlandet återgick Edgren i tjänst vid sitt gamla regemente. Det dröjde dock bara några år innan han åter begärde tjänstledigt. Nu var det inte slagfältet som lockade utan studier, främst i språk. Under två år, 1867-1869, befann sig Edgren i Tyskland och Frankrike, och hans förmåga att tillägna sig främmande språk var sådan att han under en period i det senare landet själv kunde verka som lärare i tyska och engelska. Med dessa erfarenheter i bagaget lade Edgren i september 1870 slutligt in om avsked från armén för att på allvar ägna sig åt högre studier – men inte i Sverige eller ens i Europa. Nu gick färden för andra gången till USA:

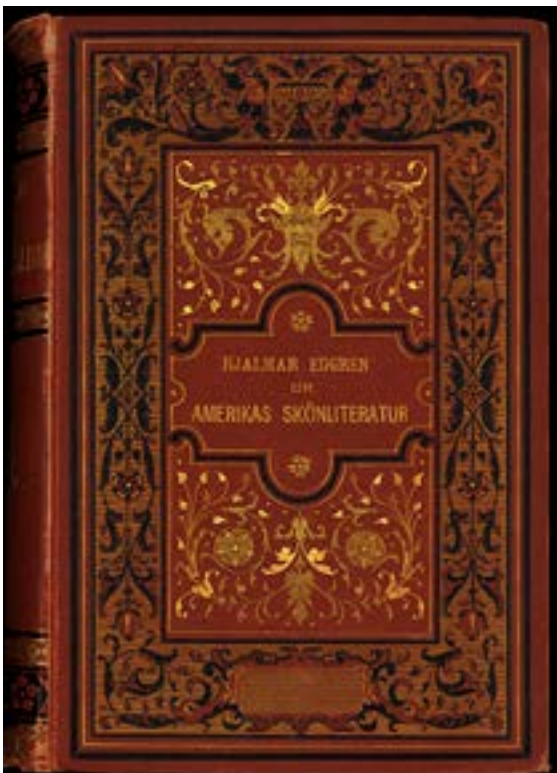
*Men skeppet ångar stolt med järnklädd stam
Mot fjärran väster öfver hafven fram,
En trägen skyttel, som på ständig färd
Drar fram och åter ifrån värld till värld*

*Sin fina tråd, sitt lätta inslag, äfven
Uti den skiftningsrika framtidsväfven.¹¹*

De tio år av studier och vetenskapligt arbete som Edgren nu skulle tillbringa i "fjärran väster" kan i korthet sammanfattas sålunda: inskriven vid det nygrundade Cornell University 1870 i Ithaca, New York, blev han redan året därpå *Bachelor of Philosophy*. Efter ett år som lärare vid Otis Bisbee's Military Academy i Riverview-on-the-Hudson inskrevs han 1872 ånyo vid ett universitet, nu det berömda Yale. Det var här Edgren började inrikta sig på jämförande språkforskning och inte minst på det ämne inom vilket han skulle göra sina troligen största insatser: sanskrit. Hans lärare var här den kände filologen och sanskritforskaren William D Whitney. Sin doktorsavhandling – som var klar redan 1874 – ägnade Edgren dock åt ett modernt språk: *On the Vowel Increase in the French Verb*. Med doktorstiteln i bagaget kunde han därefter själv bli lärare vid Yale, och åren 1874-1880 var han *instructor* i franska, tyska och sanskrit. Parallellt drog professor Whitney in sin begåvade elev i arbetet med ett omfattande ordboksarbete, den 1877 utkomna *A Compendious German and English and English and German Dictionary, with notation of correspondences and brief etymologies*. Enligt Lindquist skall Edgren ha gjort merparten av arbetet med boken. Han belönades i gengäld med förtroendet att läsåret 1878/79 få upprätthålla Whitneys undervisning i lingvistik och sanskrit.¹²

FLITIGT FÖRFATTANDE

Det krävande arbetet med den tysk-engelska ordboken var nu långt ifrån det enda publikationsprojekt Edgren var involverad i under dessa år. Tvärtom var det nu han började utveckla den flitiga författarverksamhet som sedan skulle utmärka hans liv. Utöver ytterligare ett verk rörande engelska och tyska (*The kindred Germanic words of German and English, exhibited with reference to their consonant-relations*, 1878) var det nu inte minst sanskritstudier som stod i fokus. Detta resulterade dels i några artiklar i *Journal of American Oriental Society*, men framför allt i ett antal ambitiösa översättningsprojekt. Mellan 1875 och 1877 publicerade Edgren tre översättningar till engelska av dikter och skådespel av den fornindiska

Omslaget till Edgrens antologi *Ur Amerikas skönlitteratur*, tryckt i Lund 1878. Bildkälla: Privat ägo.

litteraturens mest kända namn, den troligen på 400-talet verksamme Kälidäsa.¹³

Det kan här vara på sin plats att säga något om det fornindiska språket sanskrit. För dagens läsare kan det troligen framstå som ett tämligen perifert ämne, men i det sena 1800-talets och det tidiga 1900-talets forskning kring de indoeuropeiska språken tillmättes det ett mycket stort värde. För att citera vad den uppsaliensiske orientalisterna Jarl Charpentier skrev i *Nordisk familjeboks* 1920-talsutgåva: "Sanskrit är i sin vediska form det tidigast belagda av de indoeuropeiska språken och därför det för den jämförande språkforskningen viktigaste; det har trognast bevarat urspråkets grammatiska struktur [...]".¹⁴ Ett tecken på sanskritämnets betydelse vid denna tid är att Lunds universitet åren 1898-1920 vid sidan av den befintliga professuren i österländska språk fick en särskild

professur i "sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning".¹⁵

Edgren nöjde sig nu dock inte med att översätta fornindisk litteratur, ej heller med att endast vända sig till en engelsktalande publik. Under dessa år började han även översätta engelskspråkig litteratur, främst amerikansk lyrik, till svenska. Ambitiösast på detta område var hans 1878 utgivna antologi *Ur Amerikas skönlitteratur*. Här samsas poesi och prosa av åtskilliga författare som, åtminstone för en nutida svensk, är tämligen obskyra, men även några mer hågkomna namn som Henry Wadsworth Longfellow och Ralph Waldo Emerson (vars förnamn Edgren försvenskat till "Rolf"!).¹⁶ Den för eftervärlden mest välkända texten torde dock vara Edgar Allan Poes "Korpen" som i Edgrens svenska språkdräkt får följande avslutning:

*Och den svarta gästen gitter ej försvinna, sitter, sitter
På min Pallas-byst så dyster; dag och natt jag honom ser:
Och den hemska blicken brinner, när i månens ljus han finner,
Hur hans skugga ändtligt hinner, mörk och ödlig till mig ner.
Skall min själ befrias från den skugga, som han kastar ner?
Aldrig, aldrig mer!¹⁷*

Man kan notera att Edgrens översättning av "Korpen" utkom bara ett år efter att den kanske mest kända svenska tolkningen av denna dikt, lundaalumnerna Viktor Rydbergs, publicerats förta gången. Detta hade dock endast varit i en tidning; i bokform kom Rydbergs version (och då rätt rejält omarbetad) först 1882.¹⁸ Det vore intressant att veta om Edgren vid tiden för sin översättning – gjord i USA – varit bekant med Rydbergs hemma i Sverige.¹⁹ Omöjligt är det ingalunda. Att Rydberg generellt var en poetisk inspirationskälla för Edgren som skald vet man.²⁰ Detta manifesterades bland annat 1879 i att Edgren då publicerade en engelsk översättning av Rydbergs *Medeltidens magi: The Magic of the Middle Ages*.

KÄRLEKEN KALLAR

Ur Amerikas skönlitteratur hade utgivits med Gumperts bokhandel i Göteborg som förläggare, men tryckts hos akademiboktryckare Berling i Lund. Det senare var rimligen en slump, och det är högst osäkert om Edgren själv år 1878 anade att han blott två år senare

skulle hamna i den skånska universitetsstaden. Att han, när han väl gjorde det, själv aktivt hade sökt sig dit vet vi dock: under vårterminen 1880 hade han skickat en ansökan till Lunds universitet om att få bli utnämnd till docent i sanskrit där.²¹ Så varför gjorde en värmlänning som tagit studenten i Uppsala och sedan främst bott i USA detta val?

Här kan man konstatera att Edgren trots allt inte saknade personliga kopplingar till Lund. Redan hans farfar Johan Edgren hade studerat där på 1780-talet.²² En i tiden närmare koppling fanns dock i form av en av Hjalmars yngre bröder, Theodor Edgren (1850–1900). Denne hade valt en yrkesbana inom bokhålleriet och satt sedan 1870 som bokförare (och sedermera kassör) på Torups slott i Bara härad precis utanför Lund. I sinom tid skulle han bli disponent på just Berlingska boktryckeriet; detta skedde dock först ett par år efter Hjalmars tid i Lund.²³

För att finna vad som verkligen drog Edgren till Sydsverige bör man dock beakta det klassiska uttrycket *cherchez la femme*. I ett brev till en vän i Sverige hösten 1879 hade Edgren nämligen avslöjat att han vid ett besök i hemlandet under sommaren det året hade förlovat sig, men att ett problem var att

fästmöns föräldrar alls inte var förtjusta i tanken på att släppa i väg sin dotter till Amerika.²⁴ Och denna fästmö fanns om inte i Lund så i vart fall betydligt närmare denna universitetsort än Uppsala, nämligen i Köpenhamn. Hon hette Marianne Steendorff och var född 1853 som dotter till den danske målare Christian Steendorff (1817–1904) och dennes svenskfödda hustru Anna Ulrica Öhrström (1816–1891), barnbarn till lundaalumnerna och kyrkoherden i Sövestad Johannes Öhrström.²⁵

Var, när och hur Hjalmar och Marianne först träffades har jag inte lyckats utröna, men vi vet att Hjalmar före förlovningen 1879 hade varit på kortare besök i Sverige 1874 och 1877 (det senare primärt för att representera Yale vid Uppsala universitets 400-årsjubileum), så vid något av dessa tillfällen bör det ha varit.²⁶ Bröllopet stod hur som helst i Vor Frue Kirke den 12 oktober 1880 varefter paret flyttade in i en bostad på Svanegatan 6 i Lund. Ungefär ett år senare bytte de adress till Mårtenstorget 5, där de kom att förbli under återstoden av Edgrens tid vid Lunds universitet.²⁷ Härunder föddes parets två första barn, Anna (född 1881 i moderns födelsestad Köpenhamn) och Arthur (född 1884 i Lund).

Hjalmar Edgren (stående längst t h) med sin hustrus släkt. Marianne Edgren sitter nedanför sin make med sonen Arthur i knät och troligen dottern Anna stående i vitt intill. Till vänster om henne i bildens centrum Mariannes föräldrar Christian och Anna Ulrica Steendorff. De övriga personerna är Hjalmar Edgrens svågrar och svägerskor med barn. Att döma av barnens ålder bör bilden vara tagen kort innan familjen Edgren 1885 flyttade till Lincoln. Bildkälla: Privat ägo.

AKADEMISK UNDERVISNING OCH PUBLICERING UNDER TIDEN I LUND

Edgren hade som nämnts själv aktivt sökt sig till Lund. Hans ansökan om docentur behandlades i Filosofiska fakultetens humanistiska sektion första gången den 24 april 1880. Till följande möte den 15 maj hade hans ansökningshandlingar cirkulerats bland sektionens ledamöter och därtill hade den nyutnämnde professorn i österländska språk, Esaias Tegnér d y (sonson till skalden med samma namn), yttrat sig över ansökan. Visserligen, konstaterade han, hade Edgren inte avlagt något vetenskapligt prov i Sverige sedan sin studentexamen, men kombinationen av doktorsgraden från Yale ("nämnda högt ansedda lärosäte"), hans utrikes vistelser, hans undervisningserfarenhet och arbetet med ett "omfångsrikt lexikon" borde ändå göra honom "fullt skicklig att antagas som docent vid Lunds universitet". Därtill kom behovet från universitetets egen sida av en lärare i just sanskrit då allt fler "yngre språkforskare vända sina studier däråt". Sektionen instämde enhälligt med Tegnér, kanslerns utnämning följde den 1 juni, och höstterminen 1880 inledde Edgren sin lärargärning i Lund.²⁸

Av de dåtida föreläsningsskatalogerna framgår hur Edgren och Tegnér fördelade undervisningen sig emellan.²⁹ Edgren tog uppenbarligen på sig det mesta av undervisningen i sanskrit – hans docentur omfattade ju endast detta språk – och lämnade därmed Tegnér tillfälle att huvudsakligen fokusera på andra österländska språk. Medan Edgren således höll återkommande såväl "elementarkurser" som särskilda grammatikkurser i sanskrit så föreläste Tegnér främst om arabiska, syriska, persiska och om "Österländska låneord i Svenskan".

Att Edgren tog sig an lejonparten av sanskritundervisningen innebar nu inte något omfattande pensum rent tidsmässigt. Inte under någon termin översteg hans offentliga föreläsningar två timmar per vecka. Även om därtill förstås kom förberedelsearbete (och vissa terminer även enskild undervisning) så kan man ändå konstatera att docent Edgren bör ha haft åtskillig tid över för annat. Och den såg han också till att ta väl vara på. Precis som under de föregående åren i USA fortsatte Edgren nämligen att publicera sig flitigt under tiden i Lund. Tack vare att universitetets tryckta årsberättelser vid denna tid innehöll fylliga

bibliografier över de anställdas litterära produktion går det lätt att följa hans författarskap, vilken spände över flera olika genrer.

En var de strikt vetenskapliga artiklarna. Dessa inskränkte sig till två, båda publicerade i universitetets 1864 inrättade årsskrift³⁰, men spände över ett desto bredare språkvetenskapligt ämnesfält. Den ena var på franska och behandlade "Quelques observations sur l'élément roman de l'anglais considéré dans ses rapports au français moderne", den andra på latin och beskrev ett antal indiska handskrifter i Lunds universitetsbiblioteks bestånd.³¹ Särskilt den förstnämnda uppsatsen fick ett mycket gott mottagande: i samband med promotionen 1883 belönades den och Edgren med det Norbergiska priset, ett pris förvalt av Akademiska Föreningen och avsett för den som "författat och utgivit bästa afhandlingen öfver något ämne, hörande till Ny-Europeisk Lingvistik".³²

Större betydelse och spridning torde dock de läroböcker ha haft som Edgren utarbetade under dessa år. Dessa utgjordes dels av en ny upplaga av en nybörjarlärobok i engelska (1883)³³, dels – och icke minst – av en sanskritgrammatik (samma år). Den sistnämnda, en volym på 246 sidor betitlad *Sanskritspråkets formlära jämte kort öfversigt af praktidialekten samt inledande läsöfningar*, betecknas i Edgrens artikel i *Svenskt översättarlexikon* som både "pedagogisk" och "remarkabel", och skall enligt samma källa ännu vara den enda sanskritgrammatik som någonsin skrivits på svenska. Inom loppet av ett år hade den även kommit i en engelsk version, utgiven i London.³⁴

Den tredje och talrikast företrädde genren i Edgrens produktion bestod dock av tidskriftsartiklar riktade mot en bredare publik. Främst i den lunda-baserade *Ny svensk tidskrift* men även i *Nordisk tidskrift* publicerade han en rad artiklar i olika ämnen. Åtskilliga hade koppling till USA såsom "Henry Wadsworth Longfellow", "Svensk litteratur i Amerika", "En af John Ericssons triumfer" och "Om Amerikas fornminnen", medan andra, såsom "Buddhismen, dess uppkomst och lära" och "Indiens sagor på vandring i verden", hämtade sitt stoff österifrån. Sammantaget får man konstatera icke blott Edgrens ämnesmässiga bredd utan även att han, genom sina vetenskapliga texter, sina läroböcker och sina populärvetenskapliga artiklar, såg till att verka inom alla universitetets

kärnuppgifter såsom de definieras i dag: undervisning, forskning och den "tredje uppgiften".

POETISK DEBUT

Ytterligare en litterär genre saknas dock bland de skrifter som upptas i universitetets årsberättelser: poesin. Det var nämligen i Lund som Edgrens första diktsamling kom: *Dikter i original och öfversättning*, utgiven av Gleerups 1884. Förvisso hade han publicerat vers i bokform tidigare, men det hade då enbart varit översättningar av andras verk. Sådana förekom, som framgår av titeln, även i den i Lund utgivna boken, men runt hälften av dess innehåll var originalpoem av Edgren själv.

Debutsamlingens innehåll har gissningsvis tillkommit under en längre period. Här finns exempelvis åtskilliga dikter med motiv från USA och inbördeskriget. Men här ryms också kärleksdikter med uppenbar adress till hustrun Marianne, vilka rimligen är tillkomna under eller strax före lundatiden. En av dem, "Till den hemmavarande", skildrar makens saknad efter sin hustru (eller möjligen ännu bara fästmö) under en resa. Tre av de totalt fem stroferna lyder:

*Här vandrar jag bland lyx och prakt,
Palatser, rikedom och makt,
Men tomt, ja tomt känns alt ändå,
När man är van att vara två.*

[- -]

*Jag ser hvad konsten bildat har
Med färg och mäjsel forna dar,
Men ingen konst jag ändå sett,
Som dina ögon återgett.*

[- -]

*Ja, hur jag går och ser mig kring,
Så ser jag ändock ingenting,
Hvars glans ej skymmes af en bild
som är mig när, fast från mig skild.³⁵*

En dikt som definitivt är skriven i Lund är den som utgör avslutningen på Edgrens tal "till de bortgångnas

minne" vid den nordiska festen 1882. "Nordisk fest till fädrens minne" var vid denna tid en av de största och viktigaste högtiderna i studentvärlden och firades årligen med stor pompa i Akademiska Föreningens stora sal.³⁶ Att bli utsedd till en av dess festtalare var definitivt en ärebetygelse från studenternas sida. Det kan i sammanhanget nämnas att Edgren tekniskt sett själv var student: som docent stod man vid denna tid ännu med en fot i den akademiska lärarkåren och den andra i studentkåren. Edgren hade således vid sin ankomst till Lund skrivit in sig i Wermlands nation – densamma som hans farfar nästan hundra år tidigare tillhört³⁷ – och satt under läsåret 1882/83 som en av nationens representanter i AF:s överstyrelse.³⁸ Nationens kurator vid tiden för Edgrens inskrivning, August Wijkander, var också en av de lundensare Edgren hade haft brevkontakt med inför flytten till Lund, och de skulle fortsätta att korrespondera många år därefter.³⁹

ETT LÖNLÖST ARBETE

Edgrens diktsamling och hans populärvetenskapliga artiklar förskaffade honom förhoppningsvis vissa inkomster. Och sådana kunde han behöva – docenturer vid svenska universitet var vid denna tid nämligen helt oavlönade. Förvisso fanns ett antal stipendier för docenter, men långt ifrån till alla. Under Edgrens tid uppgick antalet ordinarie docentstipendier till 11 samtidigt som antalet docenter under samma femårsperiod steg från 29 till 35.⁴⁰ Edgren erhölet heller aldrig något av dessa statliga stipendier; ej heller finner man hans namn bland mottagarna av de särskilda "anslag till uppmuntran och understöd åt yngre lärare" som vi denna tid börjat delas ut med 200 kronor⁴¹ per person, främst till docenter. En tredje möjlig inkomst från universitetet gick även den Edgren förbi: då professor Tegnér höstterimen 1884 var tjänstledig för att deltaga i arbetet med en ny bibelöversättning var det inte Edgren som fick vikariera för honom (som han i USA gjort för professor Whitney); det uppdraget gick till en äldre och högre rankad kollega, adjunkten Brag.⁴²

Den enda lilla inkomst Edgren förefaller att ha fått uppbära i sin egenskap av docent var att han under tre av sina år i Lund innehade det Wallmarkska

stipendiet, ett av studentnationernas "elektorer" utdelat stipendium till "en skicklig, behöfvande yngre Akad. Lärare". Ännu en gång skiner alltså här en tydlig uppskattning för Edgren bland studenterna fram. Stipendiebeloppet uppgick till 550 kronor om året (i dagens penningvärde motsvarande knappt 33 000).⁴³ I en tid då ett enklare möblerat rum i Lund kunde hyras för en femtiolapp i terminen hade detta möjligen till nöds kunnat förslå för en ungarl, men för en man med fru och två barn var det förstås klart otillräckligt.

Sin grundläggande utkomst för sig och sin familj fick Edgren således skaffa sig från annat håll än universitetet. Detta hade han varit medveten om

redan före ankomsten till Lund, och i ett brev till en vän hade han skrivit att han initialt räknade med att kunna leva på avkastningen av de medel han tjänat på sitt och Whitneys lexikon.⁴⁵ På litet längre sikt fann Edgren dock en ytterligare födkrok av en sort som var ganska vanlig bland universitetets yngre lärare, nämligen att parallellt arbeta som lärare vid ett av stadens båda läroverk. I Edgrens fall blev det Lunds privata elementarskola (senare känd som Spyken) i vars lärarstab han återfinns mellan vårterminen 1881 och vårterminen 1885. Hans undervisningsämnen här var, till skillnad från på universitet, två moderna språk: engelska och franska. Bland hans kollegor på skolan återfanns under dessa år två andra docenter från

Hjalmar Edgrens egenhändiga uppgifter i Wermlands nations inskrivningsmatrikel (med några av nationen senare införda tillägg). I samma matrikel hade hans farfar skrivit in sig 96 år tidigare. Bildkälla: Lunds universitetsarkiv.

Lunds privata elementarskola ("Spyken") låg under den tid Hjalmar Edgren verkade där som språklärare i en numera riven byggnad på Vårfrugatan. Bildkälla: *Bidrag till Lunds privata elementarskolas historia* (Lund 1903).

universitetet, David Bergendal och Sven Söderberg, vilka båda sedermera skulle bli professorer: Bergendal i zoologi och språk- och runforskarren Söderberg som innehavare av professors namn.⁴⁶

Till skillnad från dessa båda kollegor stannade Edgren inte i Lund. I mars 1885 ansökte han om att erhålla akademiskt betyg rörande sin tjänstgöring. Humanistiska sektionen intygade häri med "synnerligt nöje" Edgrens "berömliga skicklighet och den ospardade nit, hvarmed han sina åligganden fullgjort", såväl vad avsåg undervisning som "en berömvärd författarverksamhet". Som helhet ville sektionen "hos alla och enhvar till det bästa anmäla" honom.⁴⁷ Den rekommendationen avsåg Edgren säkerligen primärt att tillställa University of Nebraska, vilket vi vet att han besökte i samband med en konferens i april samma år; ett besök som uppenbarligen medförde att Edgren på stället anställdes som professor i moderna språk vid detta lärosäte.⁴⁸

Flera skäl kan ha legat till grund för Edgrens beslut att än en gång byta arbetsgivare och kontinent. Karriärmöjligheterna i Lund var troligen ett (se nästa stycke) medan ett annat sägs ha varit mer personligt. I sin runa över Edgren i *Prärieblomman* skriver Enander att denne "trifdes icke väl i Lund, hvarest den af

honom hatade rang- och ståndsskillnaden framträdde kanhända mera skarpt än i en stor stad".⁴⁹

Det är intressant att fråga sig vad det hade inneburit om Edgren valt att stanna något längre i Lund. Vad vi vet är att professor Tegnér även under den närmaste tiden därefter hade behov av längre perioder av tjänstledighet samtidigt som den ovannämnde adjunkten Brag gick i pension hösten 1885. Hade detta inneburit en möjlighet för Edgren att avancera till extra ordinarie professor⁵⁰ och därigenom även kunna få upprätthålla den ordinarie professuren under Tegnérns frånvaroperioder? Att definitivt få efterträda Tegnér hade dock varit väl optimistiskt för Edgren att hoppas på. De båda herrarna var i princip jämnåriga – ja, Tegnér rentav tre år yngre – och så här i efterskott kan vi konstatera att Edgren till och med hann avlida innan Tegnér ens gått i pension. Dock hade ju även den tidigare nämnda, år 1898 inrättade professuren i sanskrit, kunnat tänkas bli Edgrens.

Så långt jag har kunnat finna så verkar Hjalmar Edgren aldrig ha återsett Lund efter 1885. Ett antal av hans akademiska kollegor och bekanta från åren där skulle dock åter dyka upp i hans liv, och åtminstone två av dessa skulle många år senare få en avgörande betydelse för hans levnadslopp.

FRÅN MELLANVÄSTERN TILL VÄSTKUSTEN

Edgren skulle komma att tillbringa de följande sex åren i Lincoln, Nebraska. Skillnaden måste ha varit påtaglig mellan tillvaron i den medeltida staden Lund och dess mer än två sekler gamla universitet respektive den i Lincoln, en "frontier town" med mindre än 30 år på nacken där det nygrundade universitetets campus ännu skall ha varit svårt att skilja från den omgivande prärien.⁵¹ Å andra sidan kunde makarna Edgren här bygga sig ett eget hus med nio rum – säkerligen rymligare än vad de haft vid Mårtenstorget, och som professor tjänade Hjalmar motsvarande 8 000 kronor om året. Hans professur hade därtill skräddarsytt så att den utöver de moderna språken även inkluderade sanskrit.⁵² Man kunde tycka att Edgren skulle ha kunnat slå sig till ro med detta; rent hierarkiskt kunde han ju heller inte nå längre i den akademiska världen, endast möjligen byta lärosäte. Och det var också vad Edgren efter ett decennium gjorde ännu en gång.

Hade universitetet i Nebraska varit färskt – det var grundat 1869 – när Edgren kommit dit så var det lärosäte som nu lyckades locka honom inte ens formellt invigt när Edgren tackade ja till en professur där. Det handlade om den nya kommunala högskola man efter

många års arbete fått till stånd i Göteborg, grunden för Göteborgs universitet av i dag. Bland eldsjälarna bakom detta projekt fanns bland annat August Wijkander, Edgrens forne nationskurator i Lund och nu föreståndare för Chalmers tekniska läroanstalt samt framträdande kommunpolitiker i Göteborg.⁵³ Han var en av dem som brevlades lyckades övertyga Edgren om att åter skifta kontinent och inträda i den nya högskolans första lärarkrets. Och detta trots att lönen där var åtskilligt lägre än den Edgren hade i USA!⁵⁴ Det som trots detta kan ha lockat en utpräglad humanist som Edgren var att den nya högskolan i princip endast omfattade ämnen inom just det humanistiska området, och därtill med en särskild tonvikt på språk. Av de ursprungliga sju professurerna var fyra inom språkämnerna. Edgrens var en av två i ny europeisk lingvistik, i hans fall med inriktning mot germanska språk men också med undervisningsskyldighet i sanskrit.⁵⁵

Familjen Edgren anlände till Göteborg i god tid inför högskolans invigning i september 1891. Även om Hjalmar därmed hamnat i en stad som han veterligen saknat tidigare koppling till och därtill hade tillbringat de senaste fem åren i USA behövde han inte känna sig som en total främling i Göteborg.

Göteborgs högskolas samlade professorer vid invigningen 1891. Rektor och prorektor, de båda f.d. lundadocenterna Hjalmar Edgren och Axel Kock sitter i mitten av nedre raden. I bakre raden längst t v står Johannes Paulson och i mitten Johan Vising, vilka båda också hade en bakgrund vid Lunds universitet (Vising dock först från en senare tid än då Edgren verkat där). Bildkälla: Göteborgs universitet – Rötterna & kronan (Göteborg 2004).

August Wijkanders närvaro i staden har redan nämnts, och även bland professorskollegorna på högskolan fanns bekanta ansikten.⁵⁶ Främst gällde detta en annan språkvetare som varit docent i nordiska språk i Lund samtidigt som Edgren varit det i sanskrit: Axel Kock.⁵⁷ Även den något yngre professorn i klassiska språk, Johannes Paulson, bör ha varit bekant för Edgren. Han hade varit studentkårens vice ordförande och amanuens på UB under Edgrens lundatid.⁵⁸ Av dessa lundensare hade Kock ursprungligen utsetts till högskolans förste rektor, men sedan Edgren tillträtt som professor tog Kock ett steg tillbaka och lämnade rektoratet redan före högskolans invigning. Edgren blev i stället de facto dess förste rektor med Kock som prorektor.⁵⁹ Dubbelt lundensiskt i ledningen således.

Det skulle föra för långt att här närmare gå in på Edgrens insatser som rektor och lärare i Göteborg (nämnas bör dock hans trägna och framgångsrika arbete för att den nya högskolan skulle beviljas examensrätt för kandidat- och licentiatexamina⁶⁰), och hur som helst blev hans tid på dessa poster inte lång. Redan sommaren 1893 återvände Edgren med familj till Lincoln och University of Nebraska. Anledningen var den här gången av allt att döma renodlat ekonomisk: Edgren hade lämnat sina tillgångar i USA att förvaltas av någon eller några som inte klarat uppdraget. Resultatet var att han under sina år i Göteborg hade förlorat motsvarande 25 000 kronor i investeringar.⁶¹

DE SISTA TIO ÅREN

*Hvi längtar jag alltjämt ännu
till fädrens land? – Så frågar du.
Min längtan kan du ej förstå,
men jag vill svara dig ändå.*

*Ej ljufvare finns någon röst
för tröttad ande, pröfvat bröst
än hemlandsskogens furus
och hemlandsböljans silfverbrus.*

*Och när af dem härinnanför
ett dämpat återljud jag hör,
min hela längtan lågar opp:
till fädrens bygd, dit opp! dit opp!*⁶²

Dikten "Hemlängtan" är bara en av flera som Edgren skrev på detta tema. Hur framgångsrik han än var i USA och hur väl han än synes ha uppskattat det amerikanska samhället så tycks längtan till Sverige ständigt ha funnits där, och därmed benägenheten att vid möjlighet tacka ja till en nytt möjligt uppdrag i hemlandet. Efter åtta år i Lincoln öppnade sig åter en sådan möjlighet.⁶³

Indirekt var det en avliden uppfinnare som var orsaken till denna möjlighet men mer direkt var det högst sannolikt åter en gammal vän och kollega från lundatiden som ingrep i Edgrens levnadsöde. Uppfinnaren var Alfred Nobel och kollegan Esaias Tegnér d y, Edgrens professor. Denna var sedan 1882 ledamot av Svenska akademien, vilken nu stod inför att utdela de första litterära Nobelprisen. För att skapa sig ett kvalificerat underlag för detta uppdrag hade akademien beslutat att inrätta dels ett Nobelbibliotek med samtida litteratur, dels ett Nobelinstitut med sakkunniga inom olika litteraturområden. Ville Edgren inträda i detta institut med uppgift att bevaka tysk, brittisk och amerikansk litteratur, undrade akademien (och troligen ytterst Tegnér)? Det ville Edgren!

Åter i Sverige från och med sommaren 1901 kunde Edgren ännu en gång konstatera att han delvis befann sig bland gamla bekanta. Till föreståndare för Nobelbiblioteket hade man utsett litteraturhistorikern Karl Warburg, en av Edgrens professorskollegor från Göteborg, och bland kollegorna vid själva institutet återfanns Edvard Lidforss, ansvarig för litteratur på de romanska språken. Han hade varit professor i ny europeisk lingvistik i Lund under Edgrens tid där och fick med tiden även en koppling till Wermlands nation som dess inspektor 1889-1901. Edgrens och Lidforss' nya ärofulla uppdrag för akademien gick uppenbarligen inte obemärkta förbi nere i Lund: båda utsågs 1901 till hedersledamöter i Wermlands.⁶⁴ Från mer officiellt svenskt håll belönades Edgren med Nordstjärneorden året därpå.⁶⁵

Inte heller Hjalmar Edgrens tid vid Nobelinstitutet blev särskilt lång. Denna gång var det dock inte ännu en seglats över Atlanten som var orsaken utan en annan och mycket mer definitiv resa. På eftermiddagen den 9 december 1903 drabbades Edgren av en hjärtattack och trots att en läkare fanns på plats stod hans liv inte att rädda. Han avled vid åttatiden samma kväll,

blott 63 år gammal. Dödsfallet kom desto mer tragiskt som det sammanföll med att Hjalmars och Mariannes äldsta dotter, den under lundatiden födda Anna, samtidigt låg döende i tuberkulos. Hon följde sin fader i döden endast tre dagar därefter. Den gemensamma begravningsgudstjänsten för far och dotter förrättades i Stockholm av den blivande ärkebiskopen Nathan Söderblom och med bland annat professor Tegnér från Lund bland de närvarande sörjande. Grav-sättningarna ägde dock rum utanför Arvika alldeles i närheten av Hjalmars barndomshem Agneteberg.⁶⁶ En man som av vissa beskrivits som en i grunden orolig ande⁶⁷ och som hela sitt vuxna liv pendlat mellan två världar hade slutligen kommit hem och funnit ro.

I *Lunds Dagblad* uppmärksammades Edgrens bortgång med en ganska lång nekrolog. Där konstaterades att "[b]udet om hans frånfälle skall på skilda håll i världen framkalla uppriktig saknad, ty hvar den mannen drog fram – och vida gick hans färd i lifvet – väckte han den varma sympati det är de på en gång stilla och solida karaktärernas stora lycka att vinna" samt hyllades hans "långa arbete i den andliga

odlingens tjänst".⁶⁸ Om detta arbete skrev man i hans andra hemland, USA, ännu på 1930- talet att Edgren var "probably the most distinguished Swedish scholar in America half a century ago".⁶⁹

När familjen Edgren 1901 flyttat till Sverige hade sonen Arthur, då 17 år och visserligen född i Sverige men huvudsakligen uppvuxen och väl rotad i USA, lämnats kvar i Lincoln för att där kunna få fullborda sin ingenjörsutbildning. Också det yngsta barnet, den efter Annas död enda kvarvarande dottern Verna (född i Göteborg 1892), tycks ha känt sig mer hemmastadd i Amerika, och gissningsvis var det väl därför som Edgrens hustru Marianne – annars tydligen den som mest längtat hem till Skandinavien under perioderna i USA – valde att som änka återvända till USA. Hon avled där i april 1941.⁷⁰

Av Hjalmars och Mariannes barn så höll åtminstone Verna, som levde ända till 1982 och med tiden gifte sig Barkley, länge kontakt med sina släktingar i Sverige, däribland med artikelförfattarens farföräldrar. Hjalmar Edgren var nämligen ingift svåger till min farfars farfar.

*Fredrik Tersmeden
Arkivarie vid Universitetsarkivet*

NOTER

1. Högskoleförordningen 4 kap 3 §.
2. Rörande antalet professurer vid Lunds universitet i äldre tider samt om införandet av pensionsmöjligheter hänvisas till artikelförfattarens och Björn Magnusson Staafs bok *Lunds universitet under 350 år – Historia och historier* (Lund 2016), särskilt s 87f.
3. Hjalmar Edgren: *Blåklint – Ny diktsamling* (Stockholm 1894), s 18.
4. Grundläggande biografiska uppgifter om Edgren (inklusive om hans föräldrar och syskon) är primärt hämtade ur Emory Lindquists *An Immigrant's Two Worlds – A Biography of Hjalmar Edgren* (Rock Island, Illinois 1972) samt från Joh. A. Enander: "Professor A. H. Edgren – Lefnadsteckning" i *Prärieblomman – Kalender för 1905* (Rock Island, Illinois 1904) resp Anders H Edgren: *Från Johan Edgren (1724-1789) härstammande släkter – Stamtavla med biografiska anteckningar och porträtt* (Stockholm 1923), s 22-32; vidare från Carl Sjöström: *Vermlands nation i Lund 1682-1907 – Biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik* (Lund 1908), s 70 resp 159f samt från artiklar i *Svenskt biografiskt lexikon* (av Bengt Hildebrand), bd 12 (Stockholm 1949), s 121, *Nordisk familjebok*, bd 6 (Stockholm 1907), sp 1348ff, och Herman Hofberg m fl: *Svenskt biografiskt handlexikon*, bd 1 (Stockholm 1906), s 266f. Härtill kommer Edgrens egenhändiga uppgifter i Wermlands nations inskrivningsmatrikel: Wermlands nations arkiv (deposition i Lunds universitetsarkiv, LUA), vol B:1.
5. Om studentexamen vid universiteten före 1864, se t ex artikelför:s "När man tog studenten på Kuggis" i *Lundensaren – Nyhetsbrev för alumner* nr 8 (2014).
6. Mats Hellstenius: *Krigen som inte blev av – Sveriges fredliga officerskår vid 1800-talets mitt* (Lund 2000).
7. Totalt deltog över 3000 svenskar i amerikanska inbördeskriget. Vissa var emigranter som värvats på plats i USA men åtskilliga var frivilliga som kommit från Sverige särskilt för detta ändamål; se t ex Andreas Marklund: "Slaget vid Gettysburg – svenskarna som stred för Lincoln" i *Populär historia* nr 7 2013.
8. Lindquist 1972, s 9.
9. Hjalmar Edgren: "En förrymd slaf" i *Prärieblomman – Kalender för 1900* (Rock Island, Illinois 1900), s 99-104, varpå detta stycke bygger.
10. Alexis Edgrens redogörelse refererad i Lindquist 1972, s 13; urspr publicerad i dennes *Minnen från hafvet, kriget och missionsfältet* (Chicago 1878).
11. Hjalmar Edgren: *Dikter i original och öfversättning* (Lund 1884), s 5 (dikten "En natt på Atlanten").
12. Utöver de i not 4 anförda generella källorna om Edgrens liv hänvisas rörande Edgrens akademiska karriär även till *University of Nebraska-Lincoln Yearbook 1898* (Lincoln, Nebraska 1898 [?]), s 54.
13. Detta stycke bygger primärt på de bibliografiska uppgifterna i Hildebrand 1949.
14. J. Ch-r. [= Jarl Charpentier]: "Indiens språk och litteratur" i *Nordisk familjebok*, bd 10 (Stockholm 1929), sp 532.
15. Jörgen Weibull: *Lunds universitets historia IV – 1868-1968* (Lund 1968), plansch VII (invid s 344). Professuren, vilken innehades av Nils Flensburg, var inledningsvis en extra ordinarie men omvandlades i början av 1900-talet till en ordinarie.
16. Man kan däremot konstatera att den kände men kontroversielle Walt Whitman lyser med sin frånvaro, både i urvalet och i bokens inledande historiska översikt.
17. Edgren 1878, s 137.
18. Se "Rydbergs översättning av Korpen", artikel publicerad via bibliotekarien och Rydbergkännaren Tore Lunds hemsida tillägnad Rydberg (http://vrsidor.se/PDF/Korpen_text.pdf).
19. Man kan notera att vissa rim går igen i de båda översättningarna som t ex "gitter" och "sitter" i sista versen. Som helhet får Edgrens och Rydbergs tolkningar dock betecknas som tämligen olika.
20. Lindquist 1972, s 65, som här bygger på en analys av Edgrens egen poesi gjord av Bo Bergman.
21. LUA: Filosofiska fakultetens arkiv 1666-1956, vol A 1 A:52 (protokoll 1879/80), Humanistiska sektionens protokoll 1880-04-24, § 2.
22. Lindquist 1972, s 2; Sjöström 1908, s 70.
23. Edgren 1923, s 24. I sammanhanget kan nämnas att även en av Hjalmars systrar, Lina Edgren, var gift med en tidigare lundastudent, juristen Johan Wilhelm Myrin. De var dock vid denna tid bosatta Värmland (se Sjöström 1908, s 151).
24. Brev till August Wijkander oktober 1879, citerat i Lindquist 1972, s 23.
25. Släkten Öhrström finns utförligt kartlagd i den s k Lindbergska samlingen: skånska släkter vid Landsarkivet i Lund.
26. Lindquist 1972, s 22, nämner endast Sverigebesöken 1877 och 1879; besöket 1874 framgår dock av Edgrens egna uppgifter i Wermlands nations matrikel.
27. Adressuppgifterna från de utgåvor av *Lunds Kungl. universitets katalog* som utkom under Edgrens tid i Lund.

28. LUA: Filosofiska fakultetens arkiv 1666-1956, vol A 1 A:52 (protokoll 1879/80), Humanistiska sektionens protokoll 1880-04-24, § 2 resp 1880-05-15, § 1 (med bilaga) samt Kansliets arkiv 1666-1930/31, vol E 3 A:64 (kanslersbrev 1880) resp *Lunds universitets årsberättelse 1880-81* (Lund 1881), s 4. I sammanhanget kan nämnas att Edgren varit i direktkontakt med Tegnér redan året innan och gissningsvis därvid fått ett positivt förhandsbesked; se Lindquist 1972, s 23.
29. *Föreläsningar och öfningar vid Kongl. universitetet i Lund* för perioden ht 1880 till ht 1885 (Lund resp år).
30. Om denna, se artikelförf:s "Högskolans vetenskapliga språkrör till den lärda världen" – 150 år sedan inrättandet av Lunds universitets årsskrift" i *Professorsinstallation – Lunds universitet, Aulan, 14 mars 2014 kl 16.00* (Lund 2014), s 18-22.
31. *Lunds universitets årsberättelse 1882-83* (Lund 1883), s 26 respektive *1883-84* (Lund 1884), s 21f.
32. Hofberg 1906, s 267; *Lunds Kungl. universitets katalog vår-terminen 1885* (Lund 1885), s 78.
33. *Nybörjarens lärobok i engelska språket. Med särskildt afseende på sjelfstudium efter F. Ahns metod utarbetad*; se Lunds universitets årsberättelse 1883-84, s 21f. Första utgåvan hade utkommit redan 1869.
34. Gunilla Gren-Eklund: "Hjalmar Edgren, 1840-1903" i *Svenskt översättarlexikon* (digital utgåva u å: http://www.oversattarlexikon.se/artiklar/Hjalmar_Edgren).
35. Edgren 1884, s 38f.
36. Rörande Nordisk fest, se Magnusson Staaf & Tersmeden 2016, s 79.
37. Då Wermlands nation vid denna tid ännu använde samma inskrivningsmatrikel som påbörjats 1682 är det inte omöjligt att Edgren vid sin inskrivning kan ha passerat på att ta en titt på sin farfars anteckningar tidigare i samma volym!
38. *Lunds Kungl. universitets katalog höst-terminen 1882* (Lund 1882), s 24, resp *vår-terminen 1883* (Lund 1883), s 24.
39. Åtskilliga brev från Edgren till Wijkander finns citerade (i engelsk översättning) hos Lindquist 1972.
40. *Lunds universitets årsberättelse 1880-81* (Lund 1881), s 6 respektive *1884-85* (Lund 1885), s 5.
41. I dagens penningsvärde motsvarande knappt 12 000 kr enligt "Prisomräknare från medeltiden till 2100" på <http://www.historia.se/Jamforelsepris.htm>.
42. *Lunds universitets årsberättelse 1884-85* (Lund 1885), s 5f.
43. *Lunds Kungl. universitets katalog vår-terminen 1882* (Lund 1882), s 69. Motsvarande nutida värde enligt "Prisomräknare från medeltiden till 2100" på <http://www.historia.se/Jamforelsepris.htm>.
44. Priset avser primärt studentrum; se Fredrik Tersmeden & K Arne Blom: *Bott i Lund – Från vindskupa och logement till lägenhet: Lundensiskt studentboende igår & idag & imorgon* (Lund 2010), s 25.
45. Lindquist 1972, s 23.
46. J[ohannes] Strömberg: *Bidrag till Lunds privata elementarskolas historia* (Lund 1903), bil II, s X resp "Våra pennfäktare" i *Vestkusten* 1896-08-27 (uppgifterna om undervisningsämnen från denna senare källan).
47. LUA: Filosofiska fakultetens arkiv 1666-1956, vol A 1 A:57 (protokoll 1884/85), Humanistiska sektionens protokoll 1885-03-07, § 2.
48. Lindquist 1972, s 26; Enander 1904, s 22, hävdar däremot att Edgren skulle ha fått sin kallelse till denna professur redan i december 1884.
49. Enander 1904, s 21f.
50. Genom en reform 1877 hade adjunkturerna vid Lunds universitet (vilka då, till skillnad från i dagens akademiska hierarki, var en högre tjänst än docent) successivt börjat omvandlades till extra ordinarie professurer allt eftersom de tidigare innehavarna lämnade dem lediga; se Weibull 1968, s 181.
51. Beskrivningen att "[t]he campus differed little in appearance from the prairie about it" kommer från en tillbakablick i Nebraskauniversitetets 50-årsjubileumsskrift 1919, citerad av Lindquist 1972, s 28.
52. Lindquist 1972, s 27 resp 30. Den i svenska kronor omräknade löneuppgiften kommer från ett av Lindquist citerat brev från Edgren till hans gamle nationskurator i Lund, August Wijkander.
53. Om Wijkander, se *Nordisk familjebok*, bd 32 (Stockholm 1921), sp 386f.
54. Lindquist 1972, s 32ff; ingångslönen i Göteborg var 5 000 kr.
55. [Åke Pettersson]: *Göteborg universitet – Rötterna & kronan* (Göteborg 2004), s 21.
56. För en översikt över högskolans första professorer, se Lindquist 1972, s 38 resp Pettersson 2004, s 21.
57. Om Kock, se Ture Johannissons artikel om denne i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 21 (Stockholm 1975-77), s 449f.
58. Om Paulson, se Bertil Ejders artikel om denne i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 28 (Stockholm 1992-94), s 753f.

59. Lindquist 1972, s 34; Johannisson 1975-77.
60. Lindquist 1972, s 39; Pettersson 2004, s 22.
61. Lindquist 1972, s 42.
62. Edgren 1894, s 32.
63. Det följande partiet om Edgrens tjänst vid Nobelinstitutet och sista tid i Sverige bygger, där inget annat angives, på Lindquist 1972, s 55-63.
64. Sjöström 1908 s 14, 159. Även Tegnér var sedan 1884 hedersledamot i nationen; a a s 13.
65. Hildebrand 1949.
66. Om Edgrens och hans dotters död och begravning, se Lindquist 1972, s 61f.
67. Se t ex kollegan Karl Warburgs omdöme i *Nordisk familjebok* 1907 om att det under Edgrens "lugna, trygga yttre dölde sig ett så oroligt temperament".
68. *Lunds Dagblad* 1903-12-11.
69. Adolph B. Benson & Naboth Hedin (red): *Swedes in America 1638-1938* (New Haven 1938), s 287.
70. Hildebrand 1949.

Program

- 1 Johan Sebastian Bach: *Bourée ur orkestersvit nr 3 BWV 1068*
- 2 Tal av Rector Magnificus, professor Torbjörn von Schantz
- 3 Medicinska fakultetens dekanus, professor Gunilla Westergren-Thorsson, presenterar Anette Agardh, Maria Björkqvist, Oskar Hansson, Anders Håkansson, Jonas Larsson, Karin Leandersson, Charlotte Ling, Niklas Marklund, Jenny L Persson, Christine Rubertsson och Lisa Rydén
Naturvetenskapliga fakultetens dekanus, professor Olov Sterner, presenterar Bengt Hansson, Anders Johansen, Helena L. Filipsson, Anna Stradner, Tobias Uller, Niklas Wahlberg och Arkady Yartsev
Tekniska fakultetens rektor, professor Viktor Öwall, presenterar Aylin Ahadi, Nancy Bocken, Joakim Bood, Anders Gudmundsson, Frank Lipnizki, Johan Mauritsson och Jenny Palm
- 4 Anonymus: *Gaudeamus Igitur*
- 5 Installationsföreläsning av professor Helena L. Filipsson
- 6 Erland von Koch: *Monolog för soloklarinett*
- 7 Tal av Lunds universitets studentkårers ordförande pol kand Martin Hansen
- 8 Tal till Lunds studenter av professor Maria Björkqvist
- 9 Johan Sebastian Bach: *Bourée ur orkestersvit nr 3 BWV 1068*

Musiker och sångare från Akademiska kapellet och Lunds Akademiska kör vid Odeum under ledning av director cantorum Cecilia Martin-Löf samt solist Gustav Halling.

Efter installationen är samtliga närvarande välkomna att inta förfriskningar i Pelarsalen i Universitetshuset.